

Osmanlı Döneminde Futbolun Doğuşu ve Kurulan Futbol Kulüpleri

Murat TERLEMEZ¹, Hafize Sühendan KUMCU²

ÖZET

Amaç: Osmanlı Döneminde futbolun ülkeye nasıl girdiği, hangi futbol kulüplerinin tarih sahnesinde olduğu, hangi illerde futbol oynandığı, hangi milletlerin futbola katkı sağladığı, Osmanlı Dönemi'ndeki futbolun ilkleri, ilk futbol sahaları, Atatürk'ün futbola katkısı ve kulüplerin kuruluş zamanları incelemeye konu olmuştur.

Yöntem: Çalışmada literatür ve belge tarama yöntemi kullanılmıştır.

Bulgular: Osmanlı İmparatorluğu'nda, halkın futbol ile tanışması "Sultan Abdülaziz" döneminde olmuştur. Osmanlı Devleti'nin başlıca ticaret limanlarının olduğu kentlere yerleşen İngilizler futbolu ülkemize getiren ve yayan kişiler olmuştur. İstanbul, İzmir ve Selanik'te İngilizler ve Rumlar birbirleri ile maçlar yaparken, Türk gençlerinin fazlasıyla dikkatini çekmiştir. İstanbul'da kurulan ilk futbol kulübü 1875 yılında "Hermes Athletic And Cultural Association", İzmir'de kurulan ilk futbol kulübü ise 1885 yılında "Football Club Smyrna" olmuştur. Futbol oynayan ilk Türk 1898 yılında İzmir'de İngilizler ile beraber oynayan "Selim Sırrı Tarcan" olduğu ama ilk Türk futbolcusunun ise "Fuat Hüsnü Bey" olduğu bilinmektedir. İlk Türk futbol kulübünün ise "Sultan İkinci Abdülhamid" zamanında 1899 yılında Fenerbahçe'nin temellerinin atıldığı "Black Stocking" takımındır. Kulüplerine İngilizce isim koyarak resmi takibattan kurtulmayı düşünen bu kulübün kurucuları, bir süre sonra kulübün kapanması ile 1907 yılında Fenerbahçe Kulübünü kurmuş oldukları bilinmektedir.

Sonuç: Sonuç olarak, "Fenerbahçe Spor Kulübü" ilk futbol kulübü olan Black Stocking'in temelleri, kurucularının içlerindeki futbol ateşi ile birlikte günümüze kadar uzanmıştır. "İstanbul Futbol Ligi"ne katılan ilk Türk takımı ise 1905 yılında kurulan "Galatasaray Spor Kulübü"dür. Günümüze kadar uzanan bir diğer kulübümüz olan "Beşiktaş Jimnastik Kulübü" ise 1920'li yıllarda futbol liglerine dahil olmuştur. Trabzon'un ilk futbol kulübünün de 1913 yılında kurulan Trabzon İdman Yurdu olduğu belirlenmiştir. Futbolun Osmanlı'ya girişi İngilizler tarafından sağlanmış, Rum, Ermeni ve Türk kulüplerinin de katılımıyla yaygınlaşmaya başlaması kaçınılmaz olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Dönemi Futbolu, Futbol Tarihi, Futbol Kulüpleri

ABSTRACT

The Birth of Football and The Founded Football Clubs in The Ottoman Period

Purpose: How football entered the country in the Ottoman Period, which football clubs were on the stage of history, in which provinces football was played, which nations contributed to football, the firsts of football in the Ottoman Period, the first football fields, Ataturk's contribution to football and the establishment times of the clubs have been examined.

Method: Literature review method was used in the study

Results: In the Ottoman Empire, people were introduced to football during the reign of "Sultan Abdulaziz". The British, who settled in the cities where the main trade ports of the Ottoman Empire were, were the ones who brought and spread football to our country. While

¹ Marmara Üniversitesi, Doktora Öğrencisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE. murat_terlmez@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2305-061X

² İstanbul Okan Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Sanat ve Kültür Yönetimi Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE. suhendank@gmail.com, ORCID: 0009-0009-7915-0338

the British and Greeks were playing matches against each other in Istanbul, Izmir and Thessaloniki, they attracted the attention of Turkish youth. The first football club established in Istanbul was "Hermes Athletic And Cultural Association" in 1875, and the first football club established in Izmir was "Football Club Smyrna" in 1885. It is known that the first Turk to play football was "Selim Sırrı Tarcan", who played with the British in Izmir in 1898, but the first Turkish football player was "Fuat Hüsni Bey". The first Turkish football club was the "Black Stocking" team, where the foundations of Fenerbahçe were laid in 1899 during the reign of "Sultan Abdulhamid II". It is known that the founders of this club, who thought of avoiding official prosecution by naming their club in English, founded the Fenerbahçe Club in 1907, after the club was closed down after a while.

Conclusion: As a result, the foundations of Black Stocking, the first football club of "Fenerbahçe Sports Club", have survived until today, together with the football fire within its founders. The first Turkish team to join the "Istanbul Football League" was "Galatasaray Sports Club", which was founded in 1905. "Beşiktaş Gymnastics Club", another of our clubs that continues to this day, was included in the football leagues in the 1920s. It has been determined that the first football club of Trabzon was Trabzon İdman Yurdu, which was founded in 1913. The introduction of football to the Ottoman Empire was ensured by the British, and it was inevitable that it began to spread with the participation of Greek, Armenian and Turkish clubs.

Keywords: Ottoman Era Football, Football History, Football Clubs

GİRİŞ

Osmanlı zamanında halkın futbola ilgisi, Padişah Abdülaziz döneminde olmuştur. Paris'e gönderilen öğrenciler, futbolun Fransa'da çok sevildiğini gördüklerinde, futbol hakkında yazılmış Fransızca bir kitabı 1869 yılında Türkçe diline çevirerek, İstanbul'da çoğaltmışlardır. Kitabın adı ise "Ordu ve Mekteplerde Futbol"dur (Kahraman, 1995).

Modern anlamda futbolun İngiltere'den ortaya çıkarak yayılmasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin belli başlı ticaret limanlarındaki kentlere yerleşen İngilizler, futbolu ülkemize getirip, yayan kişiler olmuşlardır. Futbolun oynandığı ilk üç şehir İstanbul, Selanik ve İzmir olmuştur. Buralarda İngilizler futbol oynarken Rumlar da onlara katılıp futbol maçları yapmışlardır. Ancak, Müslümanların futbol oynamaları için biraz daha zaman geçmesi gerekmiştir. İzmir'de ilk futbol kulübü 1894 yılında İngilizler tarafından kurulan "Football Club Smyrna" olmuştur. İstanbul'da futbol 1895 senesinde Kadıköy ve Moda'da oynanmaya başlamıştır. İzmir'den İstanbul'a göçen İngilizler burada da futbol oynamaya başlamışlardır. İstanbul'daki Rumlar da futbola merak sarmışlar ve futbol çok büyük bir hızla yayılmaya başlamıştır (Afyoncu, 2017).

1898 yılında İzmir'de İngilizlerle beraber futbol oynayan ilk Türk'ün Selim Sırrı Tarcan; İlk Türk futbolcusunun ise Fuat Hüsni Bey olduğu kaynaklarda belirtilmektedir (Soysal, 2019). Modern olarak futbolun Türk topraklarına ulaşması 19. yüzyıl sonlarına doğru

olduğu ve ilk defa ise İngilizler tarafından oynandığı belirtilmektedir (Urartu, 1983; Sancaklı ve ark., 1995).

Gerçek kökeninin neresi olduğu tartışılrsa da, ayakla oynanan top oyununun İngiltere’de “Futbol Oyunu” haline geldiği ve oradan dünyanın dört bir yanına yayıldığı görülmektedir. Ve dünyanın birçok yerine de bu popüler oyunu götürenler yine İngilizler olmuşlardır. Geçtiğimiz yüzyılın özellikle ikinci yarısı, İngilizlerin çeşitli amaçlarla dünyanın dört bir yanına yayıldıkları bir dönemdir. Başta Mısır ve Hindistan olmak üzere çeşitli müstemlekelerine askeri amaçlarla giden İngilizler, bazı yerlere de tamamen ticari amaçlarla gelmişlerdir. Bunlar, o ülkelerde yetişen malları İngiltere’ye yollayan tüccarlardır. Bu yayılış sırasında Osmanlı Devleti’ne de tütün ve pamuk ticaretiyle uğraşan İngilizler gelmişler ve bunlar zamanla ailelerini de getirerek Osmanlı İmparatorluğu'nun belli başlı ticaret limanlarındaki kentlere yerleşmişlerdir. Daha sonra bu İngiliz aileleri, futbolu ülkemizin sınırları içine sokan kişiler olmuşlardır. Geçtiğimiz yüzyıl sonlarına doğru ülkemize yerleşmiş bulunan İngiliz ailelerin İstanbul, İzmir ve Selanik gibi liman kentlerine yöneldikleri görülür. Bu ailelerin erkekleri göçerken pipoları ve viskileri gibi, enikonu tiryakisi oldukları futbolu da beraberlerinde getirmişlerdir. Bu ailelerin kendi aralarında iddia seviyesinde futbol maçları yaparlarken buradaki komşuları veya yakın dostları olan Rumlar da onlara katılmışlardır. Böylece futbol oynayan kişilerin olduğu gibi, takımların sayısında da önemli bir artış görülmüştür (TFF, 1992).

Futbol ile İlgili İlk Osmanlı Belgesi

Osmanlı Devleti Arşivi’nde, futbol müsabakalarına dair inceleme yapabileceğimiz ilk belge 23 Kasım 1890 tarihli belgedir. Bu belgede; Moda’da ikamet eden İngiliz uyruklu Mösyö Witt’in oğullarının gözetiminde, 20-25 kadar İngiliz gencinin, önceki yıllarda olduğu gibi futbol oynadıklarından söz edilmektedir. Belgede “önceki yıllarda olduğu gibi” ifadesinin kullanılması, 1890 yılından önce de yabancıların kendi aralarında futbol müsabakaları gerçekleştirdiklerini gösteriyor. Kadıköy Moda’da oturan İngiltere Devleti tebaasından Mösyö Witt’in oğullarının gözetimi altında olmak üzere İstanbul’da oturan 20-25 kadar İngiliz gencinden bahsedilmektedir. Yapılan incelemede, oyunun yardımsever İngilizler tarafından mektepler yararına düzenlendiği, bu vesileyle toplanacak yardımın, İngiliz delikanlılarının oynadığı oyun kim tarafından kazanılırsa onlar tarafından mekteplere bağışlandığının kabul edileceği anlaşılmıştır. İngilizlerin, bu maç yapılana kadar her cumartesi toplanıp talimlerine devam edecekleri de öğrenilmiştir. Üsküdar mutasarrıflığı esas maçın ne zaman yapılacağını ne kadar para toplanacağını ve hangi mekteplere dağıtılacağını da araştırmaktadır. Bütün

bunlar yaşanırken herhangi bir sorunun meydana gelmemesi için tedbirler alınması ve gelişmelerin Zaptiye Nezareti'ne bildirilmesi gerekmektedir (Bugün Gazetesi, 2013).

Osmanlı Döneminde Türklerin Futbol Oynaması

1898 yılında İzmir'de İngilizlerle beraber futbol oynayan ilk Türk'ün Selim Sırrı Tarcan; İlk Türk futbolcusunun ise Fuat Hüsnü Bey olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. İstanbul'da futbolu İngilizlerden görerek sevmeye başlayan Fuat Hüsnü Bey, daha sonra arkadaşlarını da yanına alarak ilk Türk futbol takımını kurmuştur. "Black Stocking" adını alan takım Rumlarla maç yapmış ve bu maçı 5-1 kaybetmiştir. Kaçabilmeyi başaranlar olmuş ancak kaçamayanlar yakalanmıştır. Böylelikle ilk Türk futbol takımının ömrü uzun olmamıştır. Fuat Hüsnü Bey daha sonra İngilizlerin kurduğu Kadıköy Futbol Kulübü'nde "Bobby" takma adıyla oynamıştır (Afyoncu, 2017).

Osmanlı Dönemi'nde Oynanan İlk Müsabakalar

Osmanlıda İlk Futbol Karşılaşması

"Bayraklar ve Beyazlar"

Mehmet Yüce (2014)'nin, *Osmanlı Melekleri* adlı kitabında şu ifadeler yer almaktadır:

"Osmanlı coğrafyasında futbolla ilgili rastladığım ilk haber futbol oyununun elle oynatılanı ile ilgili... Futbolun bir şekilde atası diyebileceğimiz bir ragbi maçına İstanbul'da yayınlanan "Constantinople Messenger", 16 Kasım 1880 tarihli nüshasında oldukça geniş bir yer ayırmış: 'Geçen cumartesi günü C.F.C. (Constantinople Football Club) sezonun ikinci maçını Kadıköy'deki kriket sahasında yaptı. Bay Block ve Eyres tarafından 'Bayraklar ve Beyazlar' olarak seçilen takımlar birbirlerine oldukça saygılıydı. Önceki cumartesi oynanan maça göre ilk dikkat çeken, oyuncuların kondisyonlarının daha iyi olması ve hücum oyuncularının gelişme kaydetmesiydi. Ancak oyun sırasındaki 'itiş kakış' hâlen çok fazla. Topsuz oyunda bir hücum oyuncusu koşuya başlamalı ve sonra dönerek itiş kakıştan kurtulmalı. Daha sonra da topu aramalı. Beyazlar'da Huges son derece iyi savunma yaptı. İlk yarı boyunca Beyazlar rüzgârı da arkasına alarak hücum yaptılar. İlk yirmi dakikadan sonra oyun dengelendi. Bay Block'un Bayraklar adına güzel bir vuruşla yaptığı gol şutu, Bay H. Baker tarafından önlendi. Kısa bir süre sonra yapılan güzel bir *try*'dan (topun gol çizgisini herhangi bir noktasından geçmesi) sonra Bay Block nihayet bir gol (topun çizgiyi kale direklerinin arasından geçmesi) yapmaya muvaffak oldu."

1881 yılına geldiğimizde bu sefer başından sonuna futbol kurallarıyla oynanan bir maçın haberi yayınlanıyor gazetede. The Constantinople Messenger'ın 5 Ocak 1881 tarihinde çıkan nüshasında “Football” başlıklı haberde bakın ne yazıyor: “Geçen cumartesi günü Haydarpaşa Çayırı’nda Olympic Football Club üyeleri Maviler ve Beyazlar adında iki takıma ayrılarak association (birlik) kuralları altında bir futbol maçı yaptılar. Mavi takım maçı ikiye karşı bir golle kazandı. Maviler’in golleri Dowson ve Frowin’in şutları ile atılmış, Beyazlar’ın golü ise Bay Pediani’den gelmiştir. Son derece güzel bir havada yapılan ve bu ülkede nadir görülen bu oyuna kalabalık bir izleyici grubu tanıklık etmiştir. Maçı izleyenler arasında bulunan yerliler (Türkler ve azınlıkları kastediyor olmalı) sahadaki oyuncuların kendilerini yırtarcasına yaptıkları fuleli koşulara kuşkuyla baktılar. Galip takımdan Dawson, Haydon ve W. Lyne güzel bir maç çıkarırken, Beyazlar’da Stephen Rowill, Lockhart ve Charles Bond yenilgiyi önlemeye çalıştılar.”

Bu maç elbette yapılan ilk maç değil. Bununla birlikte başından sonuna kadar futbol kurallarıyla oynanmış olan bu maça, futbol tarihimizin; süreli bir yayınla desteklenen, kayıtlı ilk maçı diyebiliriz (Yüce, 2014).

Yakışıklılara Karşı Tipsizler

Mehmet Yüce, “Osmanlı Melekleri” adlı kitabının bir diğer bölümünde şu ifadelere yer vermiştir:

“1880 senesi, 27 Kasım Cumartesi, öğleden sonra İstanbul Kadıköy’de İngiliz Futbol Federasyonu kuralları ile (bu bizim bildiğimiz futboldur) yarım saat de olsa bir futbol maçı yapılmıştır. Yani futbol daha önce ezberletildiği gibi 1890’lı yılların ortalarında değil, çok önce İstanbul’da oynanmıştır. Bunun ilk futbol maçı olmadığı da açık. Gazete “birlik kuralları” derken bunu herkesin bildiği ve daha önce de oynandığı havasında yazıyor. Tıpkı ragbi gibi futbol da 1880’lerden önce İstanbul’da İngilizler tarafından oynanıyor. Gazete müsabaka ile ilgili ayrıntıları da yazmış: ‘Yakışıklılar ve Tipsizler’den oluşan iki takımın bu maçında bol gol gördük. Maça kulüp üyelerinin büyük bir bölümü havanın yağışlı olması ve hastalık gibi mazeretlerle katılamadı. Bu yüzden maç yetersiz sayıda oyuncu ile yapıldı. Yarım saatlik birlik kuralları ile oynanan maçtan sonra yapılan ragbi maçında Bay Block ve Graves güzel sayılar yaptılar. Öğleden sonra yapılan maç sırasında tuhaf bir gelişme de yaşandı. Bir atak sırasında çizginin içine giren bir “Muhacir” (Muhtemelen Kırım Savaşı göçmeni) o sıra birbirleriyle çarpışan oyuncuların arasında kalarak fena halde yaralandı. Umarız önümüzdeki hafta katılım daha çok olur da daha güzel maçlar izleriz.” Kayıtlara

geçen ilk futbol maçı diyebileceğimiz Yakışıklılar-Tipsizler maçının takım kadrolarını da vermiş gazete:

Handsome: Block, Lambe, Heap, Bigelow, Eyres, Holmes, Whittall, Kerr. Uglies: Braves, Cumberbatch, Willmore, Burgin, Lander, Thomson, Clifton” (Yüce, 2014).

Osmanlı Dönemi’nde Kurulan Futbol Kulüpleri

Hermes Athletic and Cultural Association (1875) /İstanbul

1875 yılında İstanbul’da kurulan futbol kulübü “Hermes Athletic And Cultural Association”, Türk-Yunan savaşının etkisiyle 1926’da Selanik’e taşınmıştır. Selanik’te “Panthessalonikeios Athlitikos Omilos Konstantinoupoliton (PAOK)” olarak faaliyetini sürdürmeyi başarmıştır (Afyoncu, 2017).

Constantinople Football Club (1870 Sonları) / İstanbul

Britanyalı bir kulüp olan “Constantinople Football Club hakkında”, 16 Kasım 1880 yılında İstanbul’da yayınlanan *Constantinople Messenger* adlı yayından söz eden Mehmet Yüce, futbolun atası olarak bilinen rugby oyununun oynandığı bir haberden bahseder:

“Haber teferruatlı bir şekilde incelenirse, Constantinople Football Club adında daha önce hiç duymadığım bir kulübün oyuncuları arasında, 1880 senesi Kasım’ında ragbi maçları yapıldığını; daha da önemlisi ‘sezonun ikinci maçı’ tanımlamasından bunun ne ilk sezon ne de ilk maç olduğunu, başka bir deyişle; 1870’lerin sonlarında da İstanbul’da ragbi oynandığını anlıyorum. İnceleme sürdürülürse; ilk futbol maçlarının düzenlendiği bilinen Kadıköy’de, ragbi ve kriket maçları yapıldığı görülüyor. Haberdeki isimlerden de oyuncuların İstanbul’a yerleşmiş İngiliz Levantenler olduğu anlaşılıyor” (Yüce, 2014).

Olympic Football Club

Sadece 1880 ve 1881 yılındaki haberlerde görülen “Olympic Footbal Club”, Britanyalı bir kulüptür. Adıyla Antik Yunan Olimpiyatlarına gönderme yapan bir kulüp diyebiliriz (Yüce, 2014).

Bournabat Football Club (1883) (Bornava Futbol Kulübü) / İzmir

Osmanlı Devleti’nde futbol, İstanbul’dan önce, 1870’li yılların sonlarında Selanik ve İzmir’de oynanmaya başlandı. İzmir’de bazı İngiliz gençleri tarafından hem eğlenmek hem spor yapmak için birtakım futbol müsabakaları düzenlendi. 1880’lü yıllarda kentte futbolun popüler bir spor olduğu, Bornovalı İngiliz gençler arasında oynandığı bilinmektedir. Bu

durum, İngiliz Konsoloslugu raporlarına kadar yansımıştır. İzmir’de ikamet eden La Fontaine Ailesi’nin ileri gelenleri, kentteki diğer İngiliz ailelerinin de katılımıyla 1894 yılında “Bournabat Football and Rugby Club” adında bir “futbol ve rugby” kulübü kurdular. Bu tarihten itibaren faaliyetlerini belirli bir düzenleme içinde bu kulüp çatısı altında yürüttüler. Bu takım, resmî olarak Türkiye’de nizamnamesi ve tüzüğü ile oluşmuş ilk futbol takımıydı. Bornova kulübünün kurucuları arasında Arthur Whittall, James La Fontaine, Edwin Whittall, Frank Whithhall, Edwin Giraud, Henry Joly, Richard La Fontaine gibi İngiliz ve Fransız tabiiyetinde bulunan sporcu gençler yer alıyordu. İzmirli Levanten fertlerinin tekelinde olan futbol oyunu daha sonra İzmirli Rum takımları olan “Panionios, Apollon ve Pelops” ile Ermeni takımları “Apetyan ve Vartanyan”ın katılımıyla geniş kitlelere ulaştı. Özellikle Bornovalı Rumlar bu oyunu İngilizlerden öğrendiler. İzmir’in en güçlü takımı Bornovalı İngilizlerin futbol takımıydı. Bu takım şu isimlerden oluşuyordu: M. James Whittall, Edwin Charnaud, Percy Joly, Jim. R. Giraud, Pelcoc Whittall, A. J. Whittall, Herbert Joly, A. E. La Fontaine, Edmund Giraud, Jim Gout, Hav. Joly, Th. Tarrazzi, Herbert Whittall, Donald Whittall, Eddie Whittall, G. Whittall, James Whittall. İzmir’de İngiliz ailelerinin kendi aralarında ve dışarıdan misafirleriyle yaptıkları maçlar yerel basına konu olduğu gibi, zaman zaman İstanbul gazetelerinde de yer alıyordu. 1891-1892 yılları arasında özel günlerde yapılan futbol karşılaşmaları, 1893 yılından itibaren alışkanlık haline getirildi. Yeni yılın ilk günlerinde programlanan maçlarda Bornovalı İngiliz gençleri ile İzmir’de yaşayan İngiliz gençleri bir araya geliyorlardı. 1894 yılında Bornova’da gerçekleşen bu müsabakayı dönemin en güçlü kadrosuna sahip Bornovalı İngiliz gençleri kazanmıştı (Öndeş, 2010).

Ermis (Pera, Beyoğlu) Spor Kulübü (1884)/İstanbul

Rumlar tarafından 1884 yılında “Ermis” adıyla kurulan bu kulüp, zamanla 1890 ile 1923 yılları arasında “Pera” adını kullanmış, 1923 yılında ise “Beyoğlu Spor” adını almıştır. Ermis Spor Kulübü İstanbul’un işgali sırasında Pazar Ligi’ne dahil olmuştur. Ermis Kulübü yöneticileri 1923 yılında İstanbul’un işgalinin son bulmasıyla birlikte tedirginliğin baş göstermesi ile Yunanistan’a göç ederler. Ermis yöneticilerinin bir kısmı 1924 yılında Atina’da Athlitiki Enosis Konstantinoupoleos (AEK)’i, bir kısmı da 1925 yılında Selanik’te Panthessalonikeios Athlitikos Omilos Konstantinopoliton (PAOK)’u kurdular (Şevki, 2018).

Pera Spor Kulübü (1914) ve Bizans İlişkisi

İstanbul’un işgal yıllarında yaptıkları taşkın hareketlerle olaylara neden olan ve milli zaferin kazanılması ve işgal durumunun ortadan kalkması ile tedirgin olan Pera takımı aralık

ayında bir Avrupa turnesine çıkıyor. Pera kulübü Yunanistan Atina karmasını 3-0 ve 8-0 yendikten sonra Fransa'ya geçiyor. Marsilya karmasını 3-0 yeniyorlar. Daha sonra Fransa'da İstanbul şampiyonu ünvanını kullandıkları öğrenilince FIFA'ya yapılan şikâyet üzerine Fransa Federasyonu kalan maçları iptal ediyor. Bunun üzerine Pera takımı Türkiye'ye dönmemeye karar veriyor. Ancak bir kısmı Fransa'da kalıyor, bir kısmı da Yunanistan'a giderek "Atletiki Enosis Konstantinople AEK" takımını kuruyor ve Bizans'ın renkleri olan sarı-siyah renkleri ile iki başlı Bizans kartalından oluşan bir amblem alıyorlar. Bu kulüp halen aynı isim, renk ve amblem ile oynuyor (*Atabeyoğlu, 1991*).

Football Club Smyrna (İzmir Futbol Kulübü) (1885)

1885 yılında İngilizler tarafından İzmir'de kurulan takımın adı "Football Club Smyrna" olmuştur. İstanbul'da futbol oynanmaya başlanması ise ancak 1895 yılında Kadıköy ve Moda'da gerçekleşmiştir. İzmir'den İstanbul'a göç eden İngilizler burada futbol oynamışlardır. Kadıköy'deki Rumlar da futbola merak salmışlar ve futbol İstanbul'da çok büyük bir hızla yayılmıştır. Sırasıyla; 1897, 1898, 1899, 1904 yıllarında İzmir karması ve İstanbul karması 4 maç oynamışlar ve bunların tümünü İzmir karması kazanmıştır. İzmir karması ve Selanik karması, 1906 yılında Atina'da düzenlenen "Ara Olimpiyat"ta yer almıştır. İzmir karması İngilizlerden, Selanik karması ise Rumlardan oluşmuştur. İzmir karması bu turnuvada 2. Selanik karması da 3. olma başarısı göstermişlerdir (*Afyoncu, 2017*).

Panionios Gymnastikos Syllogos Smyrnis (1890)/İzmir

1890 yılında kurulan Panionios Gymnastikos Syllogos Smyrnis'in futbola tam olarak ne zaman başladığı bilinmemektedir. Ancak eski bir fotoğraf yardımıyla 1909 senesi "İzmir Ligi" şampiyonu olduğu görülüyor. Bu kulüp 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir'in işgalden kurtulmasından sonra Atina'ya giden kulüp Nea Smyrna (Yeni İzmir) adı verilen bir bölgede halen varlığını sürdürmektedir (*Yüce, 2014*).

Apollon Smyrna (1885)

1885 yılında İzmir'de kurulan bir spor kulübü olarak bilinen "Apollon Smyrna" İzmir'de bulunan Rum kulüpleri arasında en çok dikkat çeken kulüp olmuştur. 1900 yılından itibaren İzmir'deki Rumlar arasında oldukça popüler bir hale gelmişti. İyi bir kadroya sahip olan Apollon Smyrna, önemli sonuçlara imza atmıştır. 1911 yılında Avusturya milli takımını mağlup eden takımın bu başarısı Avusturya Bahriye Bakanlığı tarafından bir yazı ile kutlandı. 1918 senesinde Apollon Smyrna, İngiltere milli takımını özel bir maçta yenilgiye uğrattı. 1920 yılında Anvers'deki olimpiyat oyunlarında futbol karşılaşmalarına as takımının yanı sıra

dört yedek oyuncusuyla katıldı. İzmir’de faaliyette bulunduğu süre içerisinde üç stada sahip olan Apollon Smyrna Kulübü, İzmir’de işgal yıllarının da en güçlü futbol kulübüydü. Yunan aileleri 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir’den ayrıldığında diğer Rum kulüpleri, “Panionios ile Pelops” gibi Atina’ya dönmüştür (Kahraman, 1995).

Football Club Wien (1895)

1895 yılında İngiliz Av. Mr. Henry Pears’ın öncülüğünde ve İngiliz Mr. James La Fontaine’in uzun çabaları sonucu İstanbul’da İngilizler tarafından kurulan Football Club Wien, Türkiye’de resmî olmasa da kurulan futbol kulüplerinden biri olarak göze çarpar (Meral, 2014).

Tatavla Heraklis Jimnastik Kulübü (Kurtuluş) (1896)

1896 yılında ilk olarak jimnastik, atletizm ve güreş dallarında faaliyet göstermek üzere kurulmuş olan bu kulüp, 1910’lu yılların sonunda futbol ile tanışmıştır (Afyoncu, 2017).

Black Stocking Football Club (Siyah Çoraplılar) / Fenerbahçe Spor Kulübü (1899-1907)

1897 yılında İstanbul’un Kadıköy semtinde, İngiliz ve Rumlardan oluşan “Football Association” kulübü kurulduğu zamanlarda Türkler de futbola ilgi duyuyor ancak zamanın sultanı İkinci Abdülhamid insanların toplanmasını ve kalabalık gruplar oluşturmasını istemediği için kulüp kuramıyorlardı. Reşat Danyal ile Fuad Hüsnü ve arkadaşları 1899 senesinde “Black Stocking (Siyah Çoraplılar)” isimli bir futbol kulübü kurdular. Futbol kulüplerine İngiliz ismi koyarak, resmi takibattan kurtulmayı düşünmüşlerdi. Ancak Black Stocking Football Club bir süre sonra dağıldı. Ama bir türlü Türklerin içindeki futbol aşkı sönmemişti. Nurizade Ziya Bey, Necip Bey, Ayetullah Bey’in başını çektiği bir grup, 1907 yılında Kuşdili Çayırı’nda “Fenerbahçe Spor Kulübü”nü kurmuş oldular (Bugün Gazetesi, 2013).

Siyah Çoraplılar’ın Devamı Olan “Fenerbahçe”nin Kuruluş Öyküsü

Black Stocking’in dağılmasından sonra, futbol konusunda hayli istekli olan Türkler, 1907’de beden ve fikir eğitimini yaygınlaştırmak, vatan gençlerini hayat mücadelesine, sıkıntılara ve askeri seferlere (savaşmaya) alıştırmak amacıyla; Nurizade Ziya Bey, Ayetullah Bey ve Necip Bey’in başını çektiği bir grup Türk Kuşdili Çayırı’nda 1907’de “Fenerbahçe Spor Kulübü”nü kurdu. 1907 yılının ilkbahar mevsiminde, Kadıköylü gençlerden Nurizade Ziya (Songülen), Bahriyeli Necip (Okaner), Hasan Sami (Kocamemi) ve arkadaşları arasında

“Hindli” lakabıyla anılan Asaf (Beşpınar) Beyler, ne zamandan beri içlerini kor gibi yakmakta olan, çok istedikleri bir konuda kesin kararlarını vermişlerdi:

Bir futbol kulübü kuracaklardı. Necip Bey’in Kadıköy Moda’daki evinde yaptıkları toplantıda kurmayı kararlaştırdıkları kulüplerine Fenerbahçe adını vermişler, forma rengi olarak da, o güzel bahar günlerinde Fenerbahçe çayırını süsleyen papatyaların rengi sarı-beyazı seçmişlerdi. Amblemleri ise Fenerbahçe’nin ışık saçan feneri olacaktı. Bu kulübün kuruluş hazırlıkları hızla akıp giden zamana yetişemediğinden Fenerbahçe takımı 1907-1908 İstanbul Futbol Ligi’ne katılamamıştı. 1908-1909 sezonunda ise forma renklerini sarı-laciverte çeviren Fenerbahçe, Galatasaray’la birlikte ikinci Türk takımı olarak İstanbul Futbol Ligi’ne katılmıştı. Fenerbahçe kulübü kuruluş yıllarını takiben çok sıkıntılı dönemler yaşamış ve kulübe yeni katılan ve çoğu Saint Joseph Fransız Mektebi öğrencileri olan gençlerin büyük çabalarıyla hayatını sürdürebilmişti. Bu konuda Elkatıpzade Mustafa ve Ayetullah Bey’in unutulmaz hizmetleri olmuştur. Fenerbahçe kulübü bu sarsıntılı günleri atlattıktan sonra hızla güçlenmiş ve 1911-1912 sezonunda İstanbul Futbol Ligi şampiyonluğunu kazanma başarısına ulaşmıştır. Ayrıca Fenerbahçe Spor Kulübü, Osmanlı Devleti’nden ilk tescilli kulüp olma unvanına da sahip olmuştur. Kulübün 2024’e kadar olan şampiyonluk sayısı ise “33”tür (TFF, 1992). Fenerbahçe’nin, 1924 öncesi; İstanbul Futbol Liginde 2, Cuma Liginde 2, İstanbul Şampiyonluğunda 1, 1924 sonrası; Türkiye Futbol Birinciliğinde 3, Mili Kümede 6, Süper Ligde 19, toplamda ise “33” şampiyonluğu bulunmaktadır. Ayrıca Fenerbahçe, 1920 yılında “Makriköy Gençlerbirliği Turnuvası”nda 1, 1923 yılında “Türkiye İdman ve Spor Alemi Mecmuaları Kupası”nda da 1 şampiyonluk elde etmiştir (Terlemez, 2023).

Kadıköy Football Association (1897)

Tarihler 1890 yılını gösterdiğinde İstanbul Moda’da yaşayan İngiliz ailelerinden La Fontaine, Giraud, Whittall, Charnaud, Pears, Armitage aileleri Kadıköy ve Moda’nın çayırlarında kendi aralarında bu oyunu yeni yeni oynamaya başladıklarında, İzmir’de yaşayan İngilizler, Bornova çayırında bu oyunu çoktan oynamaya başlamışlardı bile. İdari ve sosyal bakımdan payitaht İstanbul’a uzak ve rahat iki şehir olan Selanik ile İzmir, 1870’li yıllarda Osmanlı’nın futbol oyunu için ilk taraftar bulduğu toprakları oluyor. Futbol o dönemlerde dini inançların da etkisi ile Müslüman Türkler arasında gelişemediğinden, Osmanlı toprakları üzerinde ilk defa gayrimüslim ve Levanten (ülkede yerleşmiş bulunan yabancı uyruklu) vatandaşlar tarafından oynanıyordu. Kadıköy Moda’da futbol ile tanışan ilk ailelerin İstanbul’da İngiltere elçiliği personeli görevlileriyle aralarında yaptıkları maç rekabetini, 1894 yılında İzmir’de “Football Club Smyrne”nin kurulması ile birlikte İstanbul-İzmir rekabeti

izlemeye başlıyordu. İzmir’de de futbolun öncülüğünü ve yürütücülüğünü yapan James La Fontaine, 1889 yılında İstanbul’a yerleştiğinde, Kadıköy’de İngilizlerin futbol-rugby karışımı bir oyun oynadıklarını görmüş ve onlarla kısa zamanda dostluk kurarak, daha iyi bildiği futbol oyununu onlara kabul ettirmişti. Tarihler 1897 senesini gösterdiğinde ise James La Fontaine ve arkadaşları Kadıköy’de ilk kez bir futbol takımı olarak Kadıköy Football Association adı altında toplanıyorlar. Takımı oluşturan İngiliz, Rum, Ermeni gençleri, İstanbul’a sefere gelen İngiliz gemicilerle oynadıkları oyunlarını Kadıköy’ün çayırlarında sürdürüyor ve her akşamüstü (ilk bölümde geniş bir biçimde sunduğumuz) o kalabalık izleyici kitlesine de seyrettiriyorlardı. Oynanan müsabakalar halkın ilgisini öylesine çekmişti ki “Football Association” takımı, iki yıl içerisinde “İzmir Karması” ile karşılıklı olarak futbol maçları yapmaya yönelmişti. Ardından 1902 yılında Kadıköy Futbol Takımı adında bir kulüp daha kurmuşlardır (Kayserilioğlu, t.y.).

Imogene Football Club (1898)/İstanbul

1898’de İngilizler tarafından kurulan Imogene Football Club, İngilizlerin aynı adı taşıyan gezi gemisinin mürettebatının oluşturduğu bir kulüptü. 1904-1905 şampiyonu oldu ve faaliyetini 1909 yılına kadar sürdürdü. Kulübün şampiyonluk sayısı ise “1”dir (Afyoncu, 2017).

Moda Rum Kulübü (1899)/İstanbul

Yani Vasilliadi tarafından Moda’da kurulan Moda Rum Kulübü, 1902 senesinde James La Fontaine’in reisliğini yaptığı “Kadıköy Futbol Kulübü”ne katılmıştır. Kuruluş tarihi 1899-1902 yılları arasındadır (Şevki, 2018).

Boyacıköy Football Club (1900)/İstanbul

Boyacıköy Football Club, Balta Limanı’nda yerleşik Rumlar tarafından Robert Koleji ile aynı zamanda kurulan futbol kulübüdür (Şevki, 2018). H.M.S Salamander ile yaptığı müsabakalardan bilinen bu kulübün tarihi 1900’den birkaç yıl eski olabilir (Yüce, 2014).

Robert College Football Club (1900)/İstanbul

Robert Koleji Futbol Kulübü, Rum, Ermeni, Musevi ve Ecnebi öğrenciler tarafından 1900 yılında kurulmuştur. 1907-1908 sezonu “İstanbul Futbol Ligi”nde mücadele etmiştir (Yüce, 2014).

Pelops Futbol Kulübü (1900)/İzmir

Pelops Futbol Kulübü, İzmir Göztepe’de yaşayan Rumların kurduğu bir kulüptür (Güneş, 2007).

Elpis Football Club (1900-1904)/İstanbul

Renkleri mavi-beyaz olan, 1900 yılında Kadıköylü Rumlar tarafından kurulan “Elpis Football Club”, ligde hiçbir zaman başarı elde edememiştir (Sungur, 2002).

Faure Mektebi Futbol Kulübü (1900-1905 Arası) / İstanbul

Faure Rum Papaz Mektebi kulübüdür. Galatasaray’ın ilk müsabakası bu kulüp ile gerçekleşmiş olup, muhtemelen bu okulun Rum talebeleri müsabaka sırasında henüz kendine bir isim vermemiş olan Galatasaray’a “Galata Sarayı Efendileri” diyerek kulübe isim vermişlerdir (Yüce, 2014).

Cadi-Keuy Football Club (Kadıköy Futbol Kulübü) (1902)/İstanbul

Osmanlı Devleti’nde resmî olarak ilk futbol kulübü, 1902’de Mr. James La Fontaine ve Mr. Horace Armitage’in öncülüğünde İstanbul Kadıköy’deki İngiliz ve Rumlar tarafından kurulan “Cadi-Keuy Football Club” (Kadıköy Futbol Kulübü)’dür (Morpa Spor Ansiklopedisi 2005; Afyoncu, 2017).

Anadolu Spor Kulübü (1902)/Merzifon

1902 yılında Ermeni cemaatine ait Merzifon’da mukim Antolian College talebesi için kurulmuş spor kulübü olarak göze çarpar (Yüce, 2014).

Union Sportive Football Club (1902)/Selanik

Selanik’te kurulan ilk futbol kulübü olan Union Sportive Footbal Club, Selanik Liginin ilk kulüplerinden olma özelliğini taşır. 1906 yılında kapanmıştır (Yüce, 2014).

Moda Football Club (1903)/İstanbul

1903 yılında İngilizlerin kurduğu bu kulüp, 1907-1908’de şampiyon olmuştur. Şampiyonluk sayısı “1”dir (Afyoncu, 2017).

Beylerbeyi Terbiye-i Bedeniye Kulübü (1903)/İstanbul

Süleymaniye Kulübü’nün şubesi olarak 1903 tarihinde temeli atılarak 1911 tarihinde kurulan Beylerbeyi Terbiye-i Bedeniye Kulübü, Harbiyelilerin sivil kulüplerde futbol

oyunmalarına izin verildiği zamanlarda birinci kümede büyük varlık göstermiş ve zamanın güçlü takımlarını yenerek kuvvet ve kudretini ispat etmiştir (Tayga, 1990).

Sobacılar Futbol Kulübü (1905 Öncesi)/İstanbul

Yüce (2014), *Osmanlı Melekleri* adlı kitabında Sobacılar'dan şöyle bahseder:

“Bu İstanbul kulübünü sadece Galatasaray takımı ile oynadığı müsabaka dolayısıyla biliyorum. Ne zaman kurulduğu ve akıbeti hakkında bir fikrim yok. Muhtemelen azınlıklara ait bir kulüptü.”

Balta Limanı Futbol Kulübü (1905)/İstanbul

Muhtemelen 1905 senesinde kurulmuş olan bu kulüp, Galatasaray ile birlikte 1906-1907 sezonunda İstanbul Ligi'ne iştirak etmiştir. Bilinmeyen bir nedenden ötürü de ligi 4 maç sonunda terk etmiştir. Galatasaray'a ilk resmi mağlubiyetini tattıran kulüptür (Yüce, 2014).

Makriköy Futbol Kulübü (1900-1905 Arası)/İstanbul

Bakırköy'de 1900 seneleri başında kurulan bu azınlık kulübü, Makriköy Association Football League (Makriköy Futbol Ligi)'nin kurucularındandır (Şevki, 2018, Yüce, 2014).

Kumkapı Futbol Kulübü (1900-1905 Arası) / İstanbul

Makriköy Ligi ekiplerinden olan Kumkapı Futbol Kulübü, Fenerbahçe'nin ilk resmi mücadele yaptığı kulüptür. Maç Makriköy (Bakırköy)'de oynanmıştır (Şevki, 2018, Yüce, 2014).

Galatasaray (Galata Sarayı) Spor Kulübü (1905)

Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) öğrencileri tarafından kurulmuştur. Çoğunluğu Kadıköy'de oturan ve orada İngiliz ve Rum takımlarının kendi aralarında oynadıkları iddialı maçları izleyerek futbola gönül veren Mekteb-i Sultani onuncu sınıf öğrencilerinden Ali Sami (Yen), Asım Tefik (Sonumut), Emin Bülend (Kalpakçıoğlu), Bekir (Bircan), Mehmet Celal (Şehit Celal), Tahsin Nahit, Cevdet (Serdaroğlu), Reşad (Şirvani) ve Abidin Daver (Dav'er), 10 Ekim 1905 tarihinde edebiyat öğretmeni Mehmet Ata Bey'in dersi sırasında, aralarında fısıltı ile konuşup bir futbol kulübü kurmaya vermişlerdir. Giyecekleri formanın rengi olarak, milli renklerimiz “Kırmızı-Beyaz”ı benimseyen gençler, takımlarına verecekleri ad konusunda kolay kolay anlaşmaya varamamışlardır. O tarihlerde daha çok yabancı adlar cazibe taşıdığından, gençler; “Gloria (Zafer)”, “Audace (Cüret)” ve Tobler marka çikolatalarının üzerindeki resimlerden etkilenerek “Kartal” gibi isimler üzerinde durmuşlar ve

bunlar arasında bir tercih yapamamışlardır. Bu durum öylesine uzamıştı ki; kurdukları takım Kadıköy'deki ilk maçına isimsiz olarak çıkmıştı. Ama bu maçı seyredenlerin kendilerinde “Galata Saray Efendileri” diye bahsettiklerini işittiklerinde bu adı birden benimsemişler ve böylece “Galatasaray” adını almışlardı. İlk dört müsabakasını Kırmızı-Beyaz formayla oynayan Galatasaray takımını oluşturan genç futbolcular daha sonra milli renklerin, hafife ve zaptiyelerin dikkatini, hatta gazabını çekeceği endişesiyle formalarını sarı-siyah renklere dönüştürmek zorunda kalmışlardı. Ancak bu yeni formalar, takımdaki bazı futbolcular arasında uğursuz geldiği inancını uyandırdığından Galatasaraylılar yeni bir forma rengi aramak zorunda kalmışlardır (TFF, 1992).

İstanbul Bahçekapı'daki “Şişman Yanko” mağazasında kendilerine yeni bir forma rengi ararken, bir rastlantı eseri, sarı ve kırmızı kumaş toplarının yan yana gelmesiyle karşılına çıkan göz alıcı ahenge hayran kalan gençler “Sarı-Kırmızı” renklerde karar kılmışlardı. Alınan sarı-kırmızı kumaşlar, Ali Sami Bey'in kız kardeşi Samiye (Erer) Hanım tarafından dikilmiş ve sarı-kırmızı formalı Galatasaray futbol takımı ilk kez 6 Aralık 1908 günü Barhau İngiliz gemisiyle yapılan maça çıkmıştı. Bu, zafer yıllarının başlangıcı ve ilk adımı olmuştu. İstanbul Mekteb-i Sultani'de okuyan Sırp ve Bulgar öğrencilerin de kadrosunda yer aldıkları Galatasaray ilk kez 1906-1907 İstanbul Futbol Ligi'ne ilk Türk takımı olarak katılmış 1908-1909 sezonunda da İstanbul Futbol Ligi şampiyonluğunu ilk kez bir Türk takımına mal etme şerefine erişmişti. Galatasaray takımı, 1911 senesinde Macaristan ve Romanya seyahatine çıkarak yurt dışında Türk futbolunu ilk kez temsil etme şerefini de eline geçirmişti. Bu seyahatin son durağı olan Bükreş'te Bükreş Karması ile yaptığı maçı 11-1 kazanan Galatasaray, yurt dışında ilk galibiyeti kazanan takım olma unvanına da sahip olmuştu. 2024'e kadar olan şampiyonluk sayısı ise “31”dir (Terlemez, 2024). Galatasaray'ın 1924 öncesi; İstanbul Futbol Liginde 3, Cuma Liginde 2, İstanbul Futbol Birliği Liginde 1, 1924 sonrası; Milli Kümede 1, Süper Ligde 24, toplamda ise “31” şampiyonluğu bulunmaktadır (Terlemez, 2023). Ayrıca Galatasaray, 1921 ve 1922 yıllarında “Galatasaray Turnuvası”nda da 2 şampiyonluk elde etmiştir (Terlemez, 2024).

Beşiktaş Futbol Kulübü (1906'dan Önce)

Beşiktaş Jimnastik Kulübü ile bağlantısı olmayan bu kulüp, 1906 senesinde Tatavla ile yaptığı bir maçta rastlanılan bir azınlık kulübüdür (Yüce, 2014).

Ramblers Futbol Kulübü (1906'dan Önce)

İzmirli Levanten İngilizlerin kurduğu kulüptür. 1906 senesinin hemen başında şehirlerini ziyarete gelen İstanbul Muhteliti ile bir futbol müsabakası yapmış ve galip gelmiştir. 1911-1912 İstanbul Ligi'ne katılan bu İngiliz kulübü, Harb-i Umumi ile birlikte ligden çekilmiştir (Yüce, 2014).

H.M.S. Barham (Büyük Britanya) Futbol Kulübü (1907)/İstanbul

İngiliz Donanması'na ait bir kruvazörün futbol takımıdır. Yerli kulüp olmamasına rağmen 1908-1909 sezonunda lige katılmıştır (Yüce, 2014).

Büyükdere Futbol Kulübü (1908 Öncesi)/İstanbul

1908 senesinin Şubat ayında Galatasaray ile olan müsabakadan tanınan bu kulübün, Rumlar tarafından kurulduğu bilinmektedir (Yüce, 2014, Tayga, 1990).

Hasköy Futbol Kulübü (1908)/İstanbul

Tatavla Kulübü ile 8 Mart 1908 yılında yapılan maçta tanınan Hasköy Futbol Kulübü'nün, Pera Sporting'in haberinde 1908 yılında kurulduğu anlaşılıyor (Yüce, 2014).

Zogrophion Football Club (1908)/İstanbul

1908 yılında kurulan, muhtemelen aynı adı taşıyan mektebin takımı olup, Pera ile olan maçtan tanınmaktadır (Yüce, 2014, Şevki, 2018).

Vefa Terbiye-i Bedeniyye Kulübü (1908)/İstanbul

1908 yılında kurulan kulüp, bugünlerde başarısız bir grafik çizmektedir (Yüce, 2014).

Strugglers Football Club (1908)/İstanbul

Modalı Rumlar tarafından 1908 yılında kurulan Strugglers kulübünün renkleri mavi beyaz idi. 1914 yılında Ramblers ile yapılan maçta renklerine yönelik ihtarlar karşılığında ülkeyi terk etmiştir. 1921 yılında tekrar gelen bu kulüp İstanbul'un işgalinden sonra bir daha gelmemek üzere memleketimizi terk etmiştir (Yüce, 2014, Yıldız, 1979).

Beykoz Zindeler İdman Yurdu (1908)/İstanbul

1908'de Beykoz Spor Kulübünün temelini atıldığı kulüp olarak bilinmektedir. 1911 yılından 1921 yılına kadar Beykoz Şark İdman Yurdu olarak anılan bu kulüp, 1921 yılında Beykoz Zindeler Yurdu ile birleşip Beykoz Zindeler İdman Yurdu adını aldığı görülmektedir (Terlemez ve Özkan, 2023).

Mühürdar Football Club (1908)/İstanbul

1908 yılında kurulan bu kulüp 1908-1909 sezonu İstanbul 2. kümede görülmüş olup adından da anlaşılacağı üzere Moda Mühürdarlı azınlıklara ait bir kulüp idi (Yüce, 2014).

Dork Football Club (1908 Öncesi)/İstanbul

Ermeni kulübü olan Dork, 1908 ve ertesine İstanbul 2. kümede görüldükten sonra, Üsküdar Pazar Ligi'nde görülmüştür (Yüce, 2014).

Club Jason (1908)/İstanbul

1908 yılında kurulan Club Jason "Yasson", Ermeniler tarafından kurulmuştur (Yüce, 2014).

Araks Football Club (1909)/İstanbul

İlk defa 1909-1910 senesinde İstanbul 2. kümeye katılmış Ermeni kulüplerindendir (Şevki, 2018).

Beşiktaş Jimnastik Kulübü (1903-1909)

1903 yılının sonbahar ayında, Medine Muhafızı ve Şeyhülharem Osman Paşa'nın oğulları Mehmet Şamil ve Hüseyin Bereket beyler ile arkadaşları Ahmet Fetgeri (Aşeni), Mehmet Ali Fetgeri, Nazım Nazif, Cemil, Tayyareci, Haydar ve Şevki tarafından Osman Paşa'nın Beşiktaş Serencebey Yokuşu'ndaki konağın selamlık kısmı bahçesinde "**Bereket Jimnastik Kulübü**" adı altında bir kulüp kurulmuştu. Bu kulüpte gençler, barfiks, paralel, halter, güreş, boks ve aletli jimnastik sporlarıyla meşgul olmuşlar, daha sonra da faaliyetleri arasına eskrimi eklemişlerdi. Bereket Jimnastik Kulübü'nün faaliyeti önceleri sadece kurucuları olan gençlerin kişisel çalışmalarına bağlı kalmış, daha sonra semtin bazı gençleri de onlara katılmışlardı. Bir zaman sonra kulübün adı "**Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü**" olarak değiştirilmiş ve 1908 yılında Meşrutiyet'in ilanından sonra da bu ad altında resmen tescil olunmuştu. Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü'ne futbolun girmesi ise 1910'lu yıllarda mümkün olabilmişti. 2024'e kadar olan şampiyonluk sayısı "23"tür (Terlemez, 2024). Beşiktaş'ın 1924 öncesi; İstanbul Türk İdman Birliği Liginde 1, İstanbul Pazar Liginde 1, 1924 sonrası; Türkiye Futbol Birinciliğinde 2, Milli Kümede 3, Federasyon Kupasında 2, Süper Ligde 14, toplamda ise "**23**" şampiyonluğu bulunmaktadır (Terlemez, 2023).

Maccabi Musevi Kulübü (1909)/İstanbul

1909 senesinde Beşiktaş Kulübü ile bir maçının olduğundan bahsedilmektedir. Kuruluş 1909, tescil ise 1913 (Yüce, 2014).

Alman Mektebi Spor Kulübü (1910 Öncesi)

1910 senesinde bir futbol maçına rastlanılan bu kulüp muhtemeldir ki İstanbul Alman Lisesi Futbol Takımıdır (Yüce, 2014).

Saint Benoit Spor Kulübü (1910 Öncesi)

1910 senesinde görülen bu kulüp gerek müsamereler gerekse de mektep yarışmalarında boy göstermiştir (Yüce, 2014).

Turan Sanatkarın Gücü (1910)/İstanbul-Ankara

Ankaragücü tarihini anlatan kaynaklarda 1910 tarihinde kurulduğu belirtilmektedir. Önce “Turan” sonra “Yeni Turan” adını alan kulüp en son Turan Sanatkarın adını ise 1915-1916 sezonunda alıyor. 1918-1919 sezonuna kadar İstanbul’da kalan kulüp, bu tarihten sonra Ankara’ya taşınır (Yüce, 2014).

Altınörs Spor Kulübü (1910)/İstanbul-Ankara

1910 yılında kurulduğu iddia edilen bu kulüp 1916-1920 sezonları arasında İstanbul 2. kümede boy gösteriyor. Zamanında “Spor Alemi” adlı yayında kulübün oyuncularını İmalat-Harbiye Kulübü’ne verdiği görülmektedir. 1932 senesinde ise “Ankaragücü” adını almıştır (Yüce, 2014).

Valide Çeşme Kulübü (1910)/İstanbul

1910 yılında Valide Çeşmesi’nde birkaç genç toplanarak “Valide Çeşme Futbol Kulübü” adında bir futbol kulübü kurdular (Yüce, 2014).

Altınordu İdman Kulübü (1911)/İstanbul

1910 senesinde Galatasaray’ın ikinci timi olarak İstanbul Liginde “Progres” adı ile katılan kulüp 1914-1915 sezonu ile birlikte Altınordu adını almıştır (Yüce, 2014).

Süleymaniye Terbiye-i Bedeniyye (1911)/İstanbul

Vefa’nın hem mektep takımı olması hem de spor meydanlarına daha geç çıkması nedeniyle, İstanbul tarihi yarımada kurulan ilk kulüp diyebiliriz. Kuruluş tarihi 1911 yılıdır (Yüce, 2014).

Beylerbeyi Spor Kulübü (1911)/İstanbul

Bu kulüp Süleymaniye'nin 1911'de Beylerbeyinde bir şubesi olarak tesis edilmiş olup 1919 yılında kendi ismine (Yüce, 2014).

Karşıyaka Terbiye-i Bedeniyye Kulübü (1912)/İstanbul

Karşıyaka Terbiye-i Bedeniyye Kulübü, 1912 senesinde kurulan İzmir'in ilk yerli kulübü olma özelliği taşır (Terlemez, 2019).

Darülfünun Spor Kulübü (1912)/İstanbul

"İstanbul Üniversitesi Spor Kulübü"nin atası olan bu kulüp 1912 senesinde kurulmuştur. 1912-1913 sezonunda Cuma Ligi'ne katılmıştır (Tayga, 1990).

Adana Türk Gücü (1913)/Adana

Adana'da futbol 1910'lu yıllarda oynanmış olup Adana Türk Gücü de Adana'da 1913 yılında kurulan ilk takım olma ünvanına sahiptir (Yüce, 2014).

İstanbul Jimnastik Kulübü (1913)/İstanbul

1913 yılında Vefa'da Darülfedris Mektebi talebesi tarafından kurulan bu kulüp, Meşrutiyet Devri'nin kulüplerindedir. 1913-1914 Cuma 2. kümeye katılmıştır (Yüce, 2014).

Anadoluhisarı İdman Yurdu (1913)/İstanbul

1913 senesinde kurulan bu kulüp, ilk olarak 1913 yılında Bahriye Kulübü'yle bir maç yapmıştır (Yüce, 2014).

Kampana (Telefoncular) Kulübü (1913)/İstanbul

İstanbul Telefon Şirketi mühendis ve işçileri tarafından 1913 yılında kurulan kulüp, aynı sene sonunda tasfiye olmuştur (Yüce, 2014).

Makriköy İdman Yurdu (1913)/İstanbul

1913 senesinde kurulan kulüp, daha sonraları "Gürbüzler Ocağı" adını almıştır (Şevki, 2018).

Haliç Feneri (1913)/İstanbul

Haliç Tersanesi işçilerinden kurulmuş olması muhtemeldir. Pera Kulübü tarihinin anlatıldığı bir kitapta bu kulübün 1913 senesinde kurulduğu belirtilmektedir (Yüce, 2014).

Trabzon İdman Yurdu (1913)/Trabzon

İdman Yurdu Trabzon'un ilk futbol kulübü olarak tarihe geçmiştir. 1913'te Rumların oluşturduğu bir takımla oynadığı maç; Trabzon'daki ilk futbol karşılaşması olarak tarihe geçmiştir.

Altay İdman Yurdu (1914)/İzmir

İzmir Altınordu tarihini anlatan bir yazıda Altay Kulübü'nün 1914 senesinde kurulduğu yazılıdır (Yüce, 2014).

Nişantaşı Terbiye-i Bedenniye Kulübü (1914)/İzmir

Nişantaşı Sultanisi'nden doğan bu kulübün kuruluş tarihi 1914 yılıdır (Tayga, 1990).

Darüşşafaka Spor Kulübü (1914)/İstanbul

1914 yılında kurulan bu kulüp, yine o sene İstanbul Ligi'ne katılmıştır (Yüce, 2014).

Rekabet Futbol Timi (1914)/İzmit

1914 senesi İzmit şampiyonu olan bu futbol takımı, İzmit'in diğer timlerini mağlup ederek birinciliği kazanmıştır (Yüce, 2014).

Hilal Spor Kulübü (1914)/İstanbul

Yüce'nin (2014) bulduğu kaynağa göre Hilal Spor Kulübü, 1914 yılında kurulmuştur. Bazı kaynaklar ise 1912 yılını işaret eder.

Gürbüzler Ocağı (1914)/İstanbul

Makriköy İdman Kulübü 1914 senesinde adını değiştirerek Gürbüzler Ocağı namını almıştır (Şevki, 2018).

Şark Kulübü (1915)/İstanbul

1915 yılında kurulan bu kulüp ile ilgili pek bilgi yoktur (Yüce, 2014).

Türk İdman Ocağı (1914-1916)/İstanbul

1914-1916 tarihleri arasında İstanbul Cuma Ligi sezonlarında boy göstermiştir. Ne zaman kurulduğu bilgisi yoktur (Şevki, 2018).

Eskişehir İdman Yurdu (1920)/Eskişehir

1920 yılında kurulan İdman Yurdu, Eskişehir’de kurulan ilk futbol kulübüdür. 1920 Kurtuluş Savaşını takip eden yıllarda Eskişehir Kolordu Komutanı olarak tayin edilen Kemalettin Sami Paşa tarafından kurulmuştur.

İdman Ocağı ve İdman Gücü’nün Devamı Olan “Trabzonspor”un Kuruluşu

Trabzon ilinde futbolun faaliyeti 1910 yılına kadar dayanmaktadır. İdman Yurdu Kulübü’nün 1913 yılında Rumların oluşturduğu bir takımla oynadığı maç Trabzon ilindeki ilk futbol karşılaşması olarak tarihe geçmiştir. Bu maça Osmanlı bayrağının renkleri olan kırmızı-beyaz formalarla çıkan İdman Yurdu, maçı 2-0 kazanmıştır. 1914’te çıkan I. Dünya Savaşı ile birlikte, Trabzon futbolunun gelişimi yavaşlamış ve yeni kulüplerin kurulması 1920’li yıllara kadar uzamıştır. Trabzon’un ilk futbol kulüpleri İdman Yurdu (1913) ve İdman Ocağı (20 Ocak 1921) olarak tarihteki yerini almıştır. Bu takımları bugünkü adıyla Akçaabat Sebatspor (1 Ekim 1923) ve İdman Grubu (10 Şubat 1921) izlemiştir (Ajansspor, 2007).

Trabzon’da I. Dünya Savaşı sonrası yeniden canlanan gençler, futbolu yaşatmaya çalışmışlardır. Bu gençler şehrin dört bir yanında boş gördükleri alanlarda futbol oynamaya devam etmişlerdir. Trabzon Lisesi Fransızca Öğretmeni Burhanettin Kahyaoğlu, Beden Terbiyesi Öğretmeni Sami Bey, Hıfzırrahman Raşit Öymen, Tevfik Yunusoğlu, Kemal Özsubaşı ve Ali Yusufoglu’nun başını çektiği bir grup genç Trabzon’da ilk kulübü kurma gayreti içine girmiştir. Bu gençlerin kulüp kurma çabaları ise şehrin bütün semtlerinde fazlasıyla destek görmüştür. Bu gayretli girişimler 20 Ocak 1921 günü mutlu sonla noktalanmış ve Trabzon’un ilk kulübü olan İdman Ocağı kurulmuştur. Ardından ise İdman Gücü, İdman Grubu ve Necm-i Âti kulüpleri kurulmuştur¹⁷. Cumhuriyet sonrası ise Trabzon ilinin en çok sevilen iki takımı İdman Ocağı ve İdman Gücü, yanlarına diğer bazı Trabzon takımlarını da alarak Trabzon Spor Kulübü’nü kurmuşlardır (Haberler.com, 2006).

İdman Ocağı (1921)/Trabzon

20 Ocak 1921 yılında Trabzon’da kurulan İdman Ocağı Spor Kulübü’nün renkleri sarı – kırmızıdır (İdmangücü, 2016).

İdman Gücü (1921)/Trabzon

25 Ocak 1921 yılında Trabzon’da kurulan İdman İrfan Yurdu takımı, Kasım 1924 yılında ismini İdman Gücü olarak değiştirmiştir (İdmangücü, 2016).

İdman Grubu (1921)/Trabzon

10 Şubat 1921 yılında Trabzon'da kurulan kulüp, Trabzon'daki ilk resmi karşılaşmasını İdman Ocağı ile oynamıştır. Bu müsabaka İdman Ocağı'nın 3-0 galibiyetiyle sonuçlanmıştır (İdmanocağı, 2016).

Hamidiye Sanayi Mektebi (1921)/Trabzon

1921 Eylül ayında önce kurulduğu tahmin edilen bu okul futbol takımı 1921-22 sezonunda Trabzon futbol liginde maçlar yapmıştır (Kurt, 2023).

Muallim Mektebi (1921)/Trabzon

Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun önderliğinde, "Darülmualimin" ismiyle Öğretmen Okulu da bir futbol takımı kurdu. Böylelikle 1921 yılı Kasım ayında başlatılan "Trabzon Futbol Ligi"ni oluşturan dört takımdan biri daha kurulmuştur (Kurt, 2023).

Trabzon Lisesi (1922)/Trabzon

Trabzon Lisesi yöneticileri ile öğrencileri, okullarında futbol takımı olmadığı için, ancak şehirde faaliyet gösteren kulüplerde futbol oynayabiliyorlardı. Bu durumdan rahatsız olan yönetici ve öğrenciler kendi okul kulüplerini kurarak, okulda spor yapma düşüncelerini hayata geçirebilmek için bir kulüp kurma kararı alırlar. Murat Ilgaz, Ömer Bey, Tahsin Balta, Osman Ulumsan ve Murat Nemlioğlu'nun önderlik ettiği kurucular ilk toplantılarını 12 Ekim 1922'de yapmışlardır. Lise İdman Yurdu futbol takımı 1923- 1924 sezonunda Trabzon'daki liglere katılmıştır (Kurt, 2023).

Necm-i Âti (1923)/Trabzon

3 Mart 1923'te Trabzon'da kurulan Necm-i Âti'nin forma renkleri kırmızı-lacivert olarak belirlenmiştir (Albayrak, 1996). Necm-i Âti günümüzde de faaliyetlerini sürdürmekte olup renkleri sarı-lacivert olarak değiştirilmiştir (Eroğul, 2012). Cumhuriyet sonrasında bu kulübün Trabzon Futbol Ligi'nde 2 şampiyonluğu bulunmaktadır (Albayrak, 1996).

Gençlerbirliği (1923)/Ankara

Ankara'nın ilk takımlarından olan okul takımı "Sultani", Beden Eğitimi Öğretmeni Ekrem Bey tarafından kurulmuştur. Bu mektepte okuyan bir grup öğrenci ise bu okul takımına seçilen oyuncuların kendilerinden daha iyi olmadığını düşünerek yeni bir kulüp kurmaya karar vermişlerdir. Bu sayede bir araya gelen öğrenciler 14 Mart 1923 tarihinde Gençlerbirliği'ni kurmuş olurlar (Hürriyet Gazetesi, 2015).

Osmanlı'da Kurulan Diğer Futbol Kulüpleri

Garibaldi, İskoş, Evangelidis, Sahagan, Artziv, Ardavaki, Armstrong-Vickers (1912), Türk İdman Ocağı (1912), Milon, Masis, Olympia, İdman Yurdu Spor Kulübü (İzmir) (1915), Eyüp Spor Kulübü (1917), Balıkesir Spor Kulübü (1917), İttihat Spor Kulübü (şampiyonluk sayısı "1"dir, 1920), Muhafızgücü Spor Kulübü (şampiyonluk sayısı "1"dir, 1920), Kasımpaşa Spor Kulübü (1921), Topkapı İdman Yurdu Spor Kulübü (1921), Türk Gücü Spor Kulübü (1922).

Osmanlı Dönemi Futbol Sahaları

Papazın Çayırı

Papazın Çayırı (Union Club Sahası ve İttihatspor Sahası), İstanbul'un Kadıköy ilçesinde yer alan ve futbol maçlarının oynandığı eski saha. Bu alanda günümüzde Fenerbahçe Şükrü Saracoğlu Stadyumu yer almaktadır. İstanbul'da yaşayan İngiliz ve Rumlar, Papazın Çayırı olarak adlandırılan alanda ilk olarak 1900'lerin başında futbol oynamaya başladılar. Fenerbahçe tarafından saha 1929'da kiralandı ve bu tarihten sonra Fenerbahçe Stadı olarak anılmaya başladı. 1931, 1934 ve 1948 yıllarında genişletme çalışmaları yapıldı. 1932 yılında (6 Temmuz), dönemin Adliye Vekili ve Fenerbahçe başkanı Şükrü Saracoğlu'nun çıkardığı 1213 numaralı kanunla Fenerbahçe'ye satıldı. Satış ücreti 10 taksit halinde ödenen 9.000 Türk lirası idi. Bu bedelin 500 lirası ise Mustafa Kemal Atatürk tarafından karşılandı. 17 Ocak 1965'te yıkılarak, 40.000 kişilik yeni ve modern bir stadyumun temelleri atıldı ve yerini, inşa edilen Fenerbahçe Şükrü Saracoğlu Stadyumu'na bıraktı (Dağlaroğlu, 1957).

Union Club Sahası

1908'de; dönemin padişahı II. Abdülhamid Han'ın doktoru Cemil Topuzlu'nun önerisiyle kurulan Union Club, maçlarını oynamak amacıyla alanı, yıllık 30 altın karşılığında kiralandı. Böylece bu tarihten sonra Union Club Sahası olarak da anılmaya başlandı ve İstanbul'daki ilk modern futbol sahası oldu. Union Club Sahası, İstanbul Futbol Ligi'nin 1909-10 sezonundaki tüm maçlara ev sahipliği yaptı. Bu saha 17 Ocak 1909 yılında oynanan ilk Galatasaray-Fenerbahçe derbisine sahne oldu. Maç, 2-0'lık Galatasaray üstünlüğüyle sonuçlandı (Arıpınar, 1992).

İttihat Spor Sahası

1914 yılında başlayan 1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti Almanya ile dost, İngilizlerle ise düşman konumundadır. Bu durumda İngilizler Union Club Sahası'yla

ilgilenmezler. Tarihler 1915 yılını gösterdiğinde sahipsiz kalan Union Clup tesislerine İttihatçılar el koyar. Sahanın adı İttihat Spor Sahası olur. İttihat Sporun takımı ise Altınordu'dur. Dolayısıyla sahanın kullanıcısı Altınordu Takımı olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra İttihat ve Terakki Fırkası tarihe karışmış ancak takımı Altınordu varlığını sürdürmüştür. Saha da onlara aittir. Kadıköy İttihad kulübünde her pazar verilen oyunlar bu hafta daha merak-âver (merak verici), daha heyecanlı saatlerle imtidat itdi (sürdü). Müsabıklar (rakipler), Galatasaray ile Fenerbahçe idi. Evvela her iki kulübün üçüncü timleri oynadılar. Oyuncular henüz pek küçük olduğu halde oyunda gösterdikleri muvaffakiyetler, bilgiler idman hayatının gelecek tarihleri için kalblere pek büyük ümid bırakıyordu. İttihat Spor isimli kulübü, Raşit Aydınoglu isimli kişi 1921 yılında yeniden kurmuştu. Fenerbahçelilerin stadı sat ısrarlarına aldırıyor ve asla satmaya yanaşmıyordu. Bu soruna zamanın Fenerbahçeli Maliye Bakanı Şükrü Saracoğlu çare bulur. Meclisten "Aynı semtte iki takım varsa bu takımlardan üye sayısı fazla olan faaliyetini sürdürebilir," şeklinde tek maddelik bir yasa çıkarttırır. Böylece üye sayısı fazla olan Fenerbahçe faaliyetine devam edecek, Milli Emlake devredilecek olan İttihat Spor Kulübü faaliyetine devam edemeyecekti. İttihat Spor'un takımı Altınordu ise ortada kalacaktı. Bu olay bir kırılma noktasıdır. Eğer Fenerbahçe'nin güçlü lobisi olmasa belki de bugün Kadıköy'ün takımı Fenerbahçe değil o yıllarda Galatasaraylıların kardeş kulübü olan Altınordu olacaktı (Atılğan, 2012).

Topçu Kışlası Taksim Stadyumu

Taksim Stadyumu, günümüzde Taksim Parkı'nın yerinde 1921-1939 arasında var olan Taksim Kışlası'nın avlusunda yapılan, İstanbul'un ilk stadıdır. 1780'de I. Abdülhamit zamanında yapılan kışla, III. Selim zamanında çıkan Kabakçı Mustafa isyanı sırasında tahrip oldu. Sultan II. Mahmut daha sonraları kışlayı bakıma aldırdı ve yeniden hizmete açtı. Birkaç defa yanan bina Sultan Abdülmecit zamanında 19. yüzyıl mimarisine uygun olarak tekrar yaptırıldı. Ordunun modernleştirilmesi sürecinde önemli bir merkez haline gelmişti. Padişah Abdülaziz'in kışlayı ziyaret etmesi ve burada yemek yemesi de kışla için önemli bir an olarak kayıtlara geçmiştir. 1909 senesinde meydana gelen 31 Mart ayaklanması da burada başlayan isyan sonucu yayılmıştır. Osmanlı döneminde uzun yıllar I. Topçu Alayı'nın elinde kaldı. İstanbul'un işgalinde önce Senegalli askerler burada kalırken, daha sonra Rus göçmenlerin at yarışları düzenlediği bir mekân oldu. Futbola ilginin artması ve bu kışlanın karşısındaki talimhane alanında yapılan maçların topladığı büyük kalabalık, o sıralarda bir spor dergisi yayımlamakta olan Çelebizade Said Tefik Bey'i Taksim Kışlası'nın avlusunu bir stadyum haline getirmeye teşvik etti. 1921 yılında açılan stadyum, bazı Türk kulüp idarecilerinin

uyguladığı boykot yüzünden Said Bey'in elinde daha fazla kalamadı. Said Bey stadı Bork adlı bir Maltalı iş adamına devretmek zorunda kaldı. Genellikle Türk takımlarının İngiliz ve Fransız işgal kuvvetlerinin takımlarıyla yaptıkları maçlar büyük ilgi gördü. Fenerbahçe 29 Haziran 1923 günü General Harrington Kupası'nı Taksim Stadında kazanmıştır. Fenerbahçe İngiliz karmasına karşı mücadele ederken maçı 2-1 kazanmıştır. Gollerin ikisi de Zeki Rıza Sporel tarafından atılmıştır. İngilizlerin golü ise Chelsea'de de forma giyen Willie Ferguson atmıştır. Müsabaka sonunda çok sevinen taraftarlar futbolcuları omuzlara alarak Beyoğlu caddelerinde dolaştırmışlardır. Lozan Barış Antlaşması için İsviçre'de bulunan İsmet İnönü'ye iletilen haber üzerine İsmet Paşa telgraf ile yanıt vermiştir. Telgraftaki yanıtta "Heyetimiz adına hepinizi mutlulukla tebrik eder, meserretle gözlerinizden öperim," demiştir. Kupayı kazanan Fenerbahçe'nin kadrosu şu şekildeydi: Şekip Kulaksızoğlu, Hasan Kamil Sporel (K), Cafer Çağatay, Kadri Göktulga, İsmet Uluğ, Fahir Yeniçay, Sabih Arca, Alaattin Baydar, Zeki Rıza Sporel, Bedri Gürsoy, Ömer Tanyeri. Zamanında İstanbul'un kurtuluşundan sonra stadı tekrar devralan Said Bey bu sefer stadı Menazırzade Abdülaziz Bey adında bir tüccara bıraktı. Türk Milli Futbol Takımı ilk maçını 26 Ekim 1923'te bu stadyumda Romanya'ya karşı oynadı. 1923 yılı ile 1936 yılları arasında Türkiye Millî Futbol Takımı'nın 9 maçına ev sahipliği yaptı. Gün geçtikçe futbolun dışında Güreş, atletizm ve bisiklet yarışları da düzenlendi. 1939 yılında zamanın İstanbul valisi Lütfi Kırdar tarafından başlatılan Taksim Meydanı'nın düzenlenmesi çalışmasında bu kışla yıkılarak yerine Taksim Parkı yapıldı. Taksim Stadı iki ahşap tribünü ile yaklaşık 8.000 kişi alabiliyordu (Terlemez, 2024).

Fenerbahçe Sahası

1921 yılına gelindiğinde Taksim Kışlası stat olarak kullanılmaya başlayınca Fenerbahçe Stadı önemini kaybeder. 1929 yılında Milli Emlak sahayı Fenerbahçe'ye kiralar. 25 Ekim 1929 yılında bir spor bayramı ile açılan stadın adı Fenerbahçe Stadı olur. İlk önce altı beton üstü ahşap 2000 kişilik tribün yapılır. Sonra karşısına 1500 kişilik ikinci tribün inşa edilir. Bu tarihten sonra Fenerbahçe Stadı olarak anılmaya başlar. 1931, 1934 ve 1948 yıllarında genişletme çalışmaları yapıldı. 6 Temmuz 1932 yılında, dönemin Adliye Vekili ve Fenerbahçe başkanı Şükrü Saracoğlu'nun çıkardığı 1213 numaralı kanunla Fenerbahçe'ye satıldı. Satış ücreti 10 taksit halinde ödenen 9.000 Türk lirasıydı. Bu bedelin 500 lirası ise Mustafa Kemal Atatürk tarafından karşılandı. Stadyum 13 Mayıs 1932 tarihinde Vali Muhittin Üstündağ'ın katıldığı bir törenle açılır. 17 Ocak 1965'te yıkılarak, 40.000 kişilik yeni ve modern bir stadyumun temelleri atıldı ve yerini, inşa edilen Fenerbahçe Şükrü Saracoğlu Stadyumu'na bıraktı (Terlemez, 2024).

Osmanlı Dönemindeki Diğer Futbol Sahaları

İstanbul: Moda Yoğurt Çeşme Futbol Sahası, Balta Limanı Çayırı, Silahtarağa Sahası, Bağlarbaşı Çayırı, Emirgan Çayırı, Büyükdere Çayırı, Robert Koleji Sahası, Haydarpaşa Çayırı, Moda Sahası, Makriköy Çayırı, Beykoz, Abide-i Hürriyet Tepesi, Küçüksu, Tatavla Çayırı, Şişli, Büyükkada, Talimhane Sahası, Anadolu Hisarı, Camialtı Sahası Kasımpaşa, Eczacı Mektebi Sahası, Sultan Ahmed Meydanı, Tuzla Çayırı, Topçu Mektebi Halıcıoğlu, Topkapı Sahası,

İzmir: Bornova Futbol Sahası, Halkapınar, Punta, Kızılcıllu, Karavikiri, İzmir Sahası, Omiros Çayırı, Karaburun Sahası, Veremle Savaş Sahası,

Ankara: İstasyon Sahası, Cebeci Spor Meydanı. ***Bursa:*** Atıcılar Sahası. ***Adana:*** Kumluk Meydanı. ***Adapazarı:*** İstasyon Sahası. ***Balıkesir:*** Koşu Çınarlar Sahası. ***Edirne:*** Yanık Kışla Meydanı. ***Kastamonu:*** Kışla Meydanı. ***Konya:*** İstasyon Sahası, Musalla Meydanı. ***İzmit:*** Tersane Bahçesi. ***Antalya:*** Yalı Bahçesi. Ayrıca ***Rize (Lazistan), Diyarbakır, Çukurova (Mersin) ve Eskişehir'*** de de futbol sahaları mevcuttu (Yüce, 2014).

Osmanlı Futbol Nizamnamesi ve Osmanlı Dönemi Futbolunda İlkler

Osmanlıda Futbol Nizamnamesi

“Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Futbol Heyet-i Müttehidesi ve Beyne’l-milel Futbol Kavâid-i Umûmiyesi ve Beyne’l-milel Futbol Nizamnâmesi Federasyonun maksadı, asosiyetin futbolun beyelmilel inkişafını temin ve murakebe eylemektir. Beynelmilel futbol federasyonunun erkan-ı resmiiyesi, senelik kongrece müntehab bir reisi, birinci reisi vekili, bir ikinci reis vekili ve bir katib veznedardan ibarettir. Beynelmilel federasyona dahil bulunan teşkilatın ve bunlara mensup kulüplerin ve azasının beynelmilel federasyona dahil olmayan teşkilat, kulüpler ve şahsiyetler ile oyun oynamaları memnudur. Gerek beynelmilel federasyona dahil teşkilat, gerekse bu teşkilata mensup kulüpler, kendi sahalarında beynelmilel federasyona dahil olmayan kulüp veya takımların oyun oynamalarına müsaade edemezler. Beynelmilel federasyona dahil her teşkilat asosiyetin futbol oyununu Büyük Britanya Beynelmilel Komitesince mevzu kavaide tevfiikan oynayacak ve her sene bu kavaidin birer nüshası Beynelmilel Federasyonunca kendine mensup teşkilata gönderilecektir. Senelik kongrede, kavaidname-i resmiiyenin federasyona mensup memleketler esasına bir suret-i sahifede tercümesine nezaret etmek üzere bir komite teşkil olunacaktır. Bu komite, oyun nizamâtından Fransızca ve Almanca tercümelerini tespit eder. Başka lisanlara yapılan

tercümelerden ait oldukları teşkilatlar mesuldür. Bu komite tarafından tespit edilen tercüme, yegâne resmi tercüme itibar edileceklerdir” (Yüce, 2014).

Osmanlı Dönemi Türk Futbolunda İlkler

1875 yılında Osmanlı İmparatorluğu topraklarında oynanan ilk futbol maçı, **1875’de Selanik**’te oynanmıştır. 1899 yılında Reşat Danyal ve Fuat Hüsnü Kayacan ile arkadaşları tarafından ilk Türk futbol kulübü (Black Stockings Football Club) kuruldu. Yine 1899 yılında International Board, ceza alanı içinde topa bilerek elle dokunmayı penaltı atışı ile cezalandırdı. Maç süresi 90 dakika olarak belirlendi. Futbol alanının ölçüleri 118,4x91,4 metre oldu. 1901 yılında bütünüyle Türk futbolculardan oluşan (Kadıköy Futbol Kulübü) kuruldu. Ama Black Stockings ile birlikte Kadıköy Zaptiye Teşkilatı tarafından kapatıldı. İngiltere’de İngiliz Tottenham-Sheffield United Federasyon Kupası finalinde 110 bin 802 seyirci yer aldı. 1902 yılında Türk futbolcu Fuat Hüsnü Kayacan, Bobby adıyla İngilizler tarafından kurulan Cadıköy (Kadıköy) Football Club takımında oynadı. Avrupa Kıtasında ilk milli maç oynandı. Viyana’da Avusturya Macaristan’ı 5-0 yendi. 1903 yılında Beşiktaş Kulübü kuruldu. 1904 yılı 21 Mayıs’ta Paris’te yapılan toplantıda Fransa, Belçika, Danimarka, Hollanda, İspanya, İsveç ve İsviçre Federasyonları temsilcileri tarafından FIFA (Milletlerarası Futbol Federasyonu) kuruldu. 1905 yılında Galatasaray kulübü kuruldu. İngiltere Futbol Federasyonu FIFA’ya katıldı. 1906 yılında Brezilya’nın Sao Paulo kentinde ilk kıtalararası futbol maçı oynandı ve müsabakada “Brezilya Güney Afrika’ya 6-0 yenildi. 1907 yılında Fenerbahçe Kulübü kuruldu. Yine 1907 yılında International Board ofsayt kuralını belirledi. 1908 Londra Olimpiyat oyunlarına futbol da dahil edildi. İngiltere Olimpiyat Şampiyonu oldu. 1909 yılı 17 Ocak’ta oynanan Galatasaray’ın 2-0 kazandığı Fenerbahçe müsabakası ile ezeli rekabet başladı. Bir Türk takımı ilk defa Pazar Ligi’nde şampiyon oldu (Galatasaray). 1911 yılında Türkiye’ye ilk defa bir yabancı futbol takımı geldi. İlk defa bir Türk takımı yurt dışına özel maç yapmak için çıktı: Galatasaray 4-2 Klossvar (Macaristan). Romanya’da Bükreş Karması 0-11 Galatasaray. Galatasaray takımında oynayan Sabri Mahir, Fransa’nın Olympique takımında yer alarak yabancı takımlarda oynayan ilk Türk futbolcu oldu. 1919 yılında Fenerbahçe futbol takımı, İstanbul işgal kuvvetlerinin ekiplerine karşı aldığı galibiyetlerle milli duyguları canlandırdı (Özçınar, 2014).

Osmanlı Döneminde İlk Futbol Dergileri

İlk olarak üzerinde durulması gereken dergi, ülkemizde yayınlanan ilk spor dergisi olan *Futbol Dergisi* (1910) veya diğer adıyla *Futbol Gazetesi*’dir.

Futbol Dergisi'nin sahibi Mustafa Ziya, sermuharriri Ali Macit olup, merkez adresi Babıali Caddesi 77 numaralı İktisat Kütüphanesi'ndedir. Baskı yeri Bekir Efendi; Karagöz Matbaası Dersaadet-Vezirhan'dır. Dergide ilk altı sayı haftalık olarak yayınlanmış, yedinci ve son sayısı ise bu tarihten on beş gün sonra çıkarılabilmiş ardından da dergi kapanmıştır. Dergi her hafta salı günleri yayınlanmaktadır. Derginin fiyatı 20 para olarak belirlenmiş olup, İstanbul'da altı aylık abone bedeli 10 kuruş olarak tespit edilmiştir. Taşra gönderilerinde posta ücreti ilave edilmektedir. Dergi A4 boyutunda tabldot olarak, ilk sayfalar resimli ve diğer sayfaları 3 sütun olarak yayınlanmıştır. Derginin 2, 3, 5, 6 ve 7. sayılarının dördüncü sayfaları Fransızca olarak basılmıştır. Derginin Fransızca olarak basılması okuyucu kitlesi olarak geniş bir kesimi hedeflediğini göstermektedir. Fransızca sayfada ek olarak bir bilgi yer almamakta, dergide yer alan haberler özetlenmektedir. Derginin ilk sayısı 28 Eylül 1326 (11 Ekim 1910) tarihinde dört sayfa ve her sayfası üç sütuna ayrılmış olarak çıkan *Futbol*, kendisini bir dergi olarak değil bir gazete olarak tanımlamaktadır. Bu futbol gazetesi, her sayısında, logosunun üst kısmında ağlarla buluşan top ve bu topa hamle yapmakta olan kalecinin görüntüsüne yer vermiş ve fotoğrafın sağ ve sol kısımlarına gazete ile ilgili kimlik bilgileri yazılmıştır. Futbol dergisi, içeriğinde yalnızca futbola ilişkin bilgiler değil, farklı spor dallarına ilişkin bilgiler de vermiştir.

Futbol dergisine ilişkin ilk araştırmayı Gazi Üniversitesi'nden Hamza Çakır kaleme almıştır. "*Türk Basınında Spora Ait Gazete: Futbol* başlıklı makale yine Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanan İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi'nin 2008 yılına ait 26 sayılı Kış-Bahar sayısında yayınlanmıştır. *Futbol* dergisinin yayınlanmış sayılarının kapakları aşağıda sunulmaktadır. Dergide yer alan yazı ve makalelerde önemli ve ilginç bilgiler yer almakta olup, önümüzdeki yazımızda bunlara ilişkin bilgiler verilecektir. Birinci sayının kapağında ismi verilmeyen bir futbolcunun resmi yer almaktadır (Osmanlıca Spor Dergileri, 2014).

Osmanlı Dönemi'nde Atatürk'ün Futbola Katkısı

Tarihler 1918 yılını gösterdiğinde, Birinci Dünya Savaşı bütün hızıyla sürmektedir. Düşmana ait donanma, Mustafa Kemal'in başında olduğu, savunduğu Çanakkale Boğazı'nı geçememiş ve tam bir yenilgiye uğramıştır. Artık Mustafa Kemal'i başka cephelerde başka savaşlar beklemektedir. Atatürk, cepheden İstanbul'a kısa bir tatile gelmiştir ve Fenerbahçe Kulübü'nü ziyaret etmek istemiştir. Bu ziyaret isteği bizzat o yıllarda Anafartalar Kahramanı olarak anılan Mustafa Kemal'den mi gelmiştir, yoksa yakın arkadaşı Fenerbahçe Kulübü Başkanı Sabri Toprak mı onu yönlendirdiği bilinmemektedir. Tarih 3 Mayıs 1918 olduğunda,

savaşın etkisi Osmanlı Devleti'nin başkentinde direkt olarak hissedilmese de sokaklarda gezen üniformalıların çokluğu bunu anımsatmaktadır. Öğle vaktinden sonra Moda'dan Kuşdili'ne giden yolda iki kişi yürümektedir. Bunlardan biri sivil kıyafetli sarı saçlı mavi gözlüdür. Bu sivil Anafartalar Kahramanı Mirliya (Tuğgeneral) Mustafa Kemal Paşa'dan başkası değildir. Yanında ise İttihat ve Terakki Partisi Genel Sekreteri ve Büyük Atamızın en sevdiği arkadaşlarından birisi olan Sabri Toprak bulunmaktadır. Mustafa Kemal, bu kez de Yıldırım Orduları Grubu Komutanı olarak Filistin Cephesi'ne giderken birkaç günlüğüne İstanbul'a uğramıştır. Kadıköy'de Kuşdili Çayırı'nın yanındaki Fenerbahçe Kulübü'nün Kuşdili Lokali'ne gelirler. Çanakkale zaferiyle düşmana geçit vermeyerek ünlenmiş artık herkes tarafından tanınan Yıldırım Orduları Komutanı Mustafa Kemal Paşa ile Kulübü ziyarete geleceklerini Sabri Bey önceden bildirdiği için Fenerbahçeliler onu beklemektedir. Önce yorgunluk kahvesi içilir. Ardından ise Dr. Hamit Hüsnü ile Elkatipzade Mustafa Beyler birlikte lokalin ikinci katında kupaların olduğu bölüm gezer. Biraz sonra Elkatipzade Mustafa Bey kendisine kulüp hatıra defterini uzatır:

03.05.1334 (03.05.1918) tarihinde;

“Fenerbahçe Spor Kulübü'nün her tarafta beğenilip değer verilen, ortaya çıkmış eser ve çalışmalarını duymuş ve bu kulübü ziyaret edip bu işte emeği, yardımı olanları tebrik etmeği görev edinmiştim. Bu görev ancak bugün yerine getirilebilmiştir. Takdir ettiğimi ve kutladığımı buraya kaydetmekle övünüyorum.”

Son olarak Fenerbahçe Kulübü'nden ayrılmadan önce limonata içen Ulu Önder, Fenerbahçe Kulübü'nde yaklaşık iki saat kadar kalmıştır. Dönüş vakti geldiğinde bu kez Fenerbahçe Kürek Şubesinin beyaz renkli iki çifte yarış teknesine (fita) Kurbağalıdere kenarındaki kulübün iskelesinden binilmiştir. Kürekte Elkatipzade Mustafa Bey bulunmaktadır. Mustafa Kemal Paşa Fenerbahçelilere son söz olarak “*Fenerbahçe'ye sonsuz muvaffakiyetler (başarılar) dilerim, Allahısmarladık,*” diyerek kulüpten ayrılmış bulunmaktadır (Bacıoğlu, 2007).

Atatürk'ün Fenerbahçe Sempatisi

Mustafa Kemal Atatürk'ün hiçbir kulübün mensubu ve taraftarı olmadığını ifade eden Arıç, “Ancak birkaç tane tipik örnek var. Çok önemli bir Galatasaray-Fenerbahçe maçı öncesi Köşkte yapılan bir toplantıda gündeme geldi. Galatasaraylı olanlar el kaldırsın, kaldırdı 9 kişi, Fenerliler el kaldırsın, kaldırdı 8 kişi, işte o zaman Atatürk, ‘Bir de ben,’ dedi Fenerbahçe'yi işaret ederek ve 9-9 berabere oldular. Bazı kaynaklarda medya mensubu arkadaşlarımız

Atatürk'ün karşıya geçerken Fenerbahçe Kulübü'nü ziyaret ettiğine dair yazılar, belgeler çıkar. Atatürk, karşıya İsmet Paşa'ya gidecekti. Giderken ise erken saatlerde kulübe uğradı, 'Bir çay içelim,' dedi. Kulüpte kimse yoktu. Etraftan haber yolladılar, geldiler, ziyarette karşılanmaz mı Atatürk, bunu ben ziyaret etti şeklinde değerlendiremiyorum. İstanbul'da Galatasaray Kulübü'nü ziyareti yoktur Atatürk'ün. Galatasaray Spor Kulübü'ne zaten Kurtuluş Savaşı'na katkıda bulunmadığı için pek sempatiyle bakmıyordu. Beşiktaş da zaten Saray mensuplarının kulübüydü. Saray paşalarının, bakanların, vezirlerin kulübüydü. Onlara karşı da bir sempatisi yoktu. Ancak Kurtuluş Savaşı'na katkıda bulunduğu için Fenerbahçe'ye sempati duyardı," diye konuştu (Hürriyet, 2008).

Dünyaca ünlü Mozambik asıllı Portekizli golcü futbolcu Eusebio'nun da maçını yönetmiş olan Veli Necdet Arığ, her zaman tartışma konusu olan Ulu Önder Atatürk'ün hangi takımın taraftarı olduğu ve ziyareti hakkında da şöyle dedi: "Kurtuluş Savaşı başlangıcında Atatürk kulüplere yer altına inilmesi talimatını verdi ve gizli lider de Mareşal Fevzi Çakmak idi. Yer altına inilmesi talimatına uyan iki kulüp var. Birincisi Fenerbahçe, diğeri Altınörs İdman Yurdu yani şimdiki Ankaragücü. İkisi indiler ve ikisi beraber çalışmalar yaptılar. 69 vapur dolusu cephane kaçırdılar Kocaeli yoluyla Ankara'ya. İşgal güçlerinin çöplüklere yığıdıkları cephaneleri de bizimkiler buldu. Alıp götürürken yolda önünü kestiler. Daha sonra işgal güçleri Fenerbahçe kulübünü bastılar, çatışma oldu orada. Fenerbahçe Kulübü'nün A takım kadrosunda oynayan 3-4 futbolcu da şehit düştü. Daha sonra ise Ankaragücü kulübünü bastılar, ancak onlar daha önceden [haber](#) almıştı ve ayrıldılar. Bir tek kulüp çaycısı Hamdi Baba vardı. Kulüpten Hamdi Baba'yı aldılar, gittiler ve Hamdi Baba'dan sonradan hiçbir haber alınamadı. Şimdi ise bana Fenerbahçe ve Ankaragücü'nden başka bir kulüp, 'Kurtuluş Savaşı'nda bizim de şehidimiz var,' diyebiliyorsa en yükseğe çıkar atarım kendimi." (Hürriyet, 2008).

Atatürk'ün Fenerbahçe Kulübü'ne Yardım Etmesi

5 Haziran 1932 gecesi Fenerbahçe'nin Kuşdili'ndeki ahşap lokalinde yangın çıkmıştır. Kulübün lokalinin içindeki, tarihsel fotoğraflar, tüm branşlara ait malzemeler, kulübün tüm evrakları, kütüphane ve mobilyalar bina ile birlikte tamamen yanmıştır. Çok az eşya kurtarılabildiği. Fenerbahçe Kulübü yuvasız kalmıştır. Bunun üzerine gazeteler yardım kampanyaları açar. Atatürk'ün Fenerbahçe Kulübü'ne yardımında "Gazi Hazretleri Fenerbahçe'ye 500 Lira teberru ettiler" yazmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk bu tür harcamaları kesinlikle hep kendi maaşından, hesabından yapardı. Gazeteye baktığımızda 10-

12 günde yapılan toplam bağış miktarının 791 Lira olduğu görülüyor. Atatürk tek başına 500 Lira göndermiş ve miktar bir anda 1300 liraya çıkmıştır (Bacıoğlu, 2007).

Fenerbahçe Stadına Atatürk Büstünün Konulması

Atatürk kendi büstlerinin her tarafa konulması ve heykellerinin dikilmesi konusunda hassastı. Gösteriş bakımından zengin törenlerle yurdun dört bir yanını büstler heykellerle donatmak belli ki o eşsiz kahramana ters geliyordu. Yaşamı boyunca bu tip davranışları özendirmemiş, uygun bulmamıştı. İnsanlar onun fikirlerini özümsemeli, devrimlerinin bekçisi olmalıydı. Ancak bu konuda istisnalardan bir tanesini Fenerbahçeliler yaşamıştır. Fenerbahçe Spor Kulübü, 1 Haziran 1934 yıldönümünde stadına ant içerek bir Atatürk büstü koymak için izin istemiştir, izini bizzat yine Atatürk kabul etmiş ve olur vermiştir. Fenerbahçe Stadı Türkiye’de Atatürk’ün büstünün konmasına izin verdiği tek stat olma onurunu ve özelliğini hâlâ taşımaktadır (Bacıoğlu, 2007).

Atatürk’ün, Beşiktaş’ın Futbol Branşının Olmadığı Dönemlerde Kulübün Diğer Branşları Olan Eskrim, Gülle, Kılıç, Süngü Talimleri ve Güreş’e Olan İlgisi

Osmanlı Jimnastik Kulübü’ne futbolun girmesi 1910’lu yıllarda mümkün olabilmişti. Mustafa Kemal Atatürk’ün futboldan önce, diğer branşlara da olan ilgisi pek fazlaydı. Mustafa Kemal Atatürk, 1907’de Selanik’te İttihati Terakki’ye katılmış ve toplantıda Cemiyet’i eleştirirken sarf ettiği sözü çalışma arkadaşı Mithad Şükrü şöyle anlatmış:

Mustafa Kemal de sık sık geliyor. Bazen kızardı; “Beşiktaş Osmanlı Terbiye-i Bedeniye kadar olamadınız. Programınız ve lideriniz yok” diyerek Beşiktaş’ı överdi.

Mustafa Kemal Atatürk’ün, Akaretler’deki evinin arka bahçesinden Beşiktaş’ın jimnastik antrenmanlarını izlediği, jimnastikçileri evine bile davet ettiği söylenmektedir. İki jimnastik hocası, Atatürk’ün ikram ettiği çaylar eşliğinde şu konuşmayı yaptığı görülmüştür:

“Efendiler,

Sizlerin ve sporcularınızın ciddi çalışmalarını, çeviklik, maharetlerini uzun zamandan beri büyük bir zevkle ayrıca dikkatle izliyorum. Spordan yoksun olan bir gençlik, nasıl ki vatan müdafaası sırasında etkili olamıyorsa, insan denen varlığın kafa yapısı da ne derece tekamül ederse etsin, bedeni inkişafı noksan ve yetersiz olursa, o vücut o kafayı il riye götüremez, taşıyamaz. Bugün bünyemizde toplayıp ilmi metodlarla yetiştirmeye çalıştığımız bu gençler, tam anlamda beden ve fikren geliştikleri zaman vatan müdaafasında, ilmi sahalarda olduğu gibi spor alanlarında da Avrupalı hasımlarına Türk’ün ölmez gücünü ispat edeceklerdir. Sizi candan kutlar, başarılarınızı her zaman duymak isterim.”

Fenerbahçeli Yüzbaşı Necati Pankoğlu, Komutanı Mustafa Kemal Atatürk'ün 1904-1905 yıllarında Harbiye'de Kurmay Yüzbaşı iken Beşiktaş Osmanlı Bereket Jimnastik Kulübü'ne ilgi duyduğunu söylemiş. Kulübün eskrim, gülle atma, kılıç, süngü talimleri ve güreş sporu yaptıkları için Beşiktaş Kulübü'ne ilgi duyduğundan bahseder (Karakaya, 2003).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Günümüzün en önemli spor dalı olan futbolun ilk çağlardan itibaren her kültürde ayrı ayrı benimsendiği, toplumları etkisi altına aldığı ve öneminin her daim arttığı bilinmektedir. Eski çağlarda çeşitli ayak topu oyunları ile futbola göz kırpılmış ve bir sonraki çağlara kültürler aracılığıyla aktarılarak bir spor dalı haline gelmiştir. Bir spor dalından fazlası olan futbol, bir olgu haline bürünerek hayatımızın her anına kazınmış ve tartışmasız hayatımızın en önemli figürlerinden olmuştur.

Çalışmamızda ise Osmanlı Dönemi'ne baktığımızda futbolun doğuşu “Sultan Abdülaziz Dönemi”ne tekabül etmektedir. Osmanlı zamanında ticaret limanlarındaki kentlere yerleşen İngilizlerin futbolu ülkemize sokup, yaygınlaştırdığı ortaya çıkmaktadır. Futbolun oynandığı şehirlerin İstanbul, Selanik ve İzmir olduğu görülmektedir. Bu şehirlerde İngilizler futbol oynarken Rumlar da oyunlara ortak olarak futbolu yaygın hale getirmişlerdir.

İstanbul'da kurulan ilk futbol kulübünün 1875 yılında “Hermes Athletic And Cultural Association” olduğu, İzmir'de kurulan ilk futbol kulübünün ise 1885 yılında İngilizler tarafından kurulan “Football Club Smyrna” olduğu saptanmıştır. Futbol İstanbul'da ilk olarak Kadıköy ve Moda'da oynanmıştır. Futbol oynayan ilk Türk'ün 1898 yılında İzmir'de İngilizler ile beraber oynayan “Selim Sırrı Tarcan” olduğu, ilk Türk futbolcusunun ise “Fuat Hüsnü Bey” olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.

İlk Türk futbol kulübünün “Sultan İkinci Abdülhamid” zamanında 1897 yılında Fenerbahçe'nin temellerinin atıldığı “Black Stocking” olduğu incelememiz sonucu ortaya çıkmıştır. Kulüplerine İngilizce isim koyarak resmi takibattan kurtulmayı düşünen bu kulübün kurucuları, bir süre sonra kulübün kapanması ile 1907 yılında Fenerbahçe Kulübü'nü kurmuş oldukları görülmektedir. Böylece “Fenerbahçe Spor Kulübü” ilk futbol kulübü olan Black Stocking'in temelleri, kurucularının içlerindeki futbol ateşi ile birlikte günümüze kadar uzanmıştır.

“İstanbul Futbol Ligi”ne katılan ilk Türk takımımızın ise 1905 yılında kurulan “Galatasaray Spor Kulübü” olduğu görülmektedir. Günümüze kadar uzanan bir diğer kulübümüz olan “Beşiktaş Jimnastik Kulübü”nün ise 1920'li yıllarda futbol liglerine dahil

olduğu ortaya çıkmıştır. Trabzon ilinde futbol faaliyetinin 1910 yılına kadar dayandığı, Trabzon'daki ilk futbol kulübünün İdman Yurdu Kulübü olduğu, 1913 yılında ise Rumların oluşturduğu bir takımla oynanan maçın Trabzon ilindeki ilk futbol olduğu ortaya çıkmıştır. 1914'te çıkan I. Dünya Savaşı ile birlikte, Trabzon'da futbolun gelişiminin yavaşladığı ve yeni kulüplerin kurulmasının ise 1920'li yıllara kadar uzadığı gözlemlenmiştir.

Türk futbolunda ilk futbol sahaları ve ilk futbol dergileri de incelemede ortaya çıkarılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün de Fenerbahçe ve Beşiktaş'a katkıları gözlemlenmiştir. Sonuç olarak futbolun Osmanlı'ya İngilizler aracılığıyla girdiği, birçok Rum, Ermeni ve Türk kulüplerinin de katılımıyla yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Afyoncu E. (2017). 130 Yıllık Tutkumuz Futbol, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhan-afyoncu/2017/08/13/130-yillik-tutkumuz-futbol>, Erişim Tarihi: 10.10.2024.
- Ajansspor, (2007). İstanbul'dakilerle Eş Zamanlı Olarak Trabzon'da da Kulüpler Kuruldu, https://web.archive.org/web/20160306201143/http://www.ajansspor.com/futbol/superlig/h/20071221/ataturk_trabzonsporlu_iddiasi.html, Erişim Tarihi: 08.10.2024.
- Albayrak H. (1996). Trabzon'daki İlk Spor Kulüplerinin Tarihçeleri, <https://www.oncevatan.com.tr/trabzonda-ilk-spor-kulupleri-tarihceleri>, Erişim Tarihi: 10.10.2024.
- Arıpınar E. (Haziran 1992). Türk Futbol Tarihi (1904-1991). Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları. ss. sf. 190.
- Atabeyoğlu C. (1991). 1453-1991 Türk Spor Tarihi Ansiklopedisi.
- Atılğan A. (2012). Mimdap.org, Fenerbahçe Stadı, <https://mimdap.org/gozlem/fenerbahce-stady-2/> Erişim Tarihi: 09.09.2024.
- Bacıoğlu A. (2007). Zaman Tünelinde Fenerbahçe, İleri Yayınevi, 10-43.
- Bugün Gazetesi, (2013). Osmanlıdan Tescilli Tek Futbol Kulübü, <https://m.haber7.com/fenerbahce/haber/1091035-osmanlidan-tescilli-tek-futbol-kulubu> Erişim Tarihi: 02.09.2024.
- Constantinople Messenger, 16 Kasım 1880 Günü Nüshası, İstanbul.
- Dağlaroğlu R. (1957), Fenerbahçe Tarihi, Türksesi Matbaası, S. 171-186.

- Eroğul Ali. (2012). Trabzon Dergisi, Trabzonspor'dan Önce Necm-i Ati Vardı, <https://www.ntv.com.tr/spor/trabzonspordan-once-necm-i-ati-wardi,LiWmiM9tl0CACxpIAEQ-Tw> ,Erişim Tarihi: 10.06.2024.
- Günay M. (2016). Türkiye’de Spor Cemiyetlerinin Kuruluşu ve Bu Cemiyetlerin Etnik Amaçlarla Kullanılması, International Journal of Science Culture and Sport, 4(1), 383-393.
- Güneş G. (2007). İzmir’de ilk bisiklet yarışı. Toplumsal Tarih, 164, 62.
- Haberler.com, (2006). İsmet İnönü Kulübün Fahri Başkanı, <https://web.archive.org/web/20090305073811/http://spor.haberler.com/trabzon-turk-telekom-lig-a-11-haberi/> ,Erişim Tarihi: 31.10.2024.
- Hürriyet Gazetesi, (2008). Atatürk’ün Fenerbahçe Sempatisi Vardı, <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/ataturkun-f-bah-eye-sempatisi-wardi-1173268> , Erişim Tarihi: 28.10.2029.
- Hürriyet Gazetesi, (2015). Gençler 92 Yaşında, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/gencler-92-yasinda-28443237> , Erişim Tarihi: 22.03.2024.
- İdmangücü, (2016). İdmangücü SK. Kuruluş, <https://web.archive.org/web/20120719021845/http://www.idmangucu.com/v2/kurumsal.php> , Erişim Tarihi: 31.10.2024.
- İdmanocağı, (2016). İdman Ocağı SK. Kuruluş, <https://web.archive.org/web/20181209125805/http://idmanocagi.org.tr/kurulus/> , Erişim Tarihi: 19.10.2024.
- Kahraman A. (1995). “Osmanlı Devleti’nde Spor”, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Müdürlüğü, Ankara, s. 670.
- Kahraman A. (1995). Osmanlı devletinde spor. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karakaya N. (2003). Atatürk Beşiktaşlı, Cem Ofset Yayınevi.
- Kayserilioğlu S. Fenerbahçe Org. Fenerbahçe Tarihçesi, <https://www.fenerbahce.org/haberler/arsiv/tarih-muze-ve-arsiv-kurulu-baskani-dr-r-sertac-kayserilioğlu-fenerbahce-galatasaray-rekabetinin-1> , Erişim Tarihi: 15.10.2024.
- Kurt H. (2023). Haber61, Trabzon’un İlk Resmi Kulübü, <https://www.haber61.net/yazar-yazilari/trabzonun-ilk-resmi-kulubu-h503897.html> , Erişim Tarihi: 05.03.2024.
- Meral O. (2014). Tarihin İzinde, Türkiye’de Futbol.

- Morpa Spor Ansiklopedisi. (2005). Morpa spor ansiklopedisi kültür yayınları (cilt 2). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Limited Şirketi.
- Öndeş, O. (2010). Bornova Belediyesi, Bournabat Football Rugby Club.
- Özçınar K. (2014). Futbol Kronolojisi, Futbolun İnce Nağmeleri.
- Özden N. (2004). Türklerde İlk Spor Kulüpleri. Yüksek lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi Anabilim Dalı, Niğde.
- Sancaklı H, Özdemir Y, Kale R, Gökçe E. (1995). Futbol, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Matbaası.
- Soysal M, Tok A. (2019). İzmir’de Türk Spor Kulüplerinin Kısa Kuruluş Tarihçeleri, İzmir Spor Tarihi, (1. Baskı), Ankara, Ütopya Yayınevi. SS.36-37.
- Şevki O. (2018). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Azınlık Spor Kulüpleri ve Sporcular. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: Golden Medya Mabaacılık.
- Tayga Y. (1990). Türk spor tarihine genel bir bakış. Ankara: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
- Terlemez M. (2019). Antik Çağdan Günümüze Somut Bulgular Işığında Futbolun Terminolojik, Teknik ve Kültürel Araştırması (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi).
- Terlemez M., & Özkan R. T. (2023). Beykoz İlçesinde Erken Cumhuriyetten Günümüze Salon Sporlarının Gelişimi. Kafkas Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 3(1), 74-91.
- Terlemez M. (2023). Smyrna’dan Konstantiniyye’ye İşgal Pasları, Perseus Yayınevi, Ankara, S. 16. ISBN: 978-975-8474-56-1.
- Terlemez M. (2024). Osmanlı Döneminde Futbol Kulüplerinin Kendi Aralarındaki ve İşgal Kuvvetlerine Karşı Oynadıkları Futbol Müsabakaları. Uluslararası Beşeri Ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi, 8(1), 31-62. <https://doi.org/10.55243/ihssr.1401683>.
- The Constantinople Messenger, Football, 5 Ocak 1881 Günü Nüshası, İstanbul.
- Türk Futbol Tarihi (1992). İstanbul, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları.
- Türk Futbolu Net, Cuma Ligi, <http://www.turkfutbolu.net/tumligler/cuma22-23.html> , Erişim Tarihi: 22.03.2024.
- Urartu Ü. (1983). Futbol, İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi.

Yıldız D. (1979). Türk spor tarihi. İstanbul: 3 Er Yayıncılık.

Yüce M. (2014). Osmanlı Melekleri, İletişim Yayınları, İstanbul, 1. Baskı.

